

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 12/2'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 28 від 11 грудня

2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 35 від 13 грудня 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 26.12.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2018

© "Економіка. Фінанси. Право",

2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, д.е.н., керуючий партнер аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Ради Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, полковник поліції

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор

Дзюжа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, член відділу цивільно-правових наук Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

<i>В.С. ЯКОВЕНКО, В.Ю. ПРАВИКОВА.</i> Принципи створення та обігу криптовалют, інструментарій їх дослідження	4
<i>Н.М. ВНУКОВА, М.С. ГОНЧАРОВА.</i> Управління фінансовим станом підприємства	9
<i>Г.С. ГУРІНА.</i> Експортний потенціал авіаційного комплексу як запорука інтеграції економіки України у світову економічну спільноту	14
<i>М.А. ШУМ, О.Є. ЯКИМЕНКО, С.А. ЛОГВІНОВ.</i> Проблеми відображення в бухгалтерському обліку операцій з використанням рахунків спеціального призначення	17
<i>М.А. ШУМ, О.М. ЯКИМЕНКО.</i> Актуальні проблеми обліку і оподаткування операцій з експорту робіт, послуг	21
<i>Л.І. СОПЛЬНИК, Р.Л. СОПЛЬНИК.</i> Бухгалтерський облік як елемент системи підтримки управлінських рішень	25
<i>Т.О. ТОХТАМИШ, Я.М. МІРОШНИЧЕНКО.</i> Аналіз сучасного стану фінансових ресурсів підприємств України	29
<i>Т.М. ЯМНЕНКО, А.В. ОМЕЛЬЧУК.</i> Фінансовий лізинг: правові основи	34
<i>М.Г. КОСТЮК.</i> Роль інформаційних технологій в управлінні ресурсозбереженням машинобудівного підприємства	39
<i>Б.-П.О. КОШОВИЙ.</i> Соціальні вимоги до розвитку організаційно-правових форм агробізнесу	44

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

<i>А.О. ТУМАНЯН.</i> Податкова консультація: чи потрібно сплачувати податок на земельну ділянку під будинком, який вже відчужений новому власнику?	48
--	----

ЯКОВЕНКО

Владислав Сергійович
vladislavyakovenko@gmail.com

УДК 336.7

ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ ТА ОБІГУ
КРИПТОВАЛЮТ, ІНСТРУМЕНТАРІЙ
ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯк.е.н., доцент кафедри
Дніпровський національний
університет ім. О. ГончараTHE PRINCIPLES OF
CRYPTOCURRENCY CREATION AND
CIRCULATION AS WELL AS THEIR
RESEARCH TOOLS

ПРАВИКОВА

Валерія Юрїївна
valeriapravikova@gmail.comмагістрант, Дніпровський
національний університет ім.
О. Гончара

У статті визначені історичні аспекти та передумови виникнення криптовалют, як у категоріальному так і у технологічному аспекті. Розглянуті основні види криптовалют на ринку, наведені їх відмінності та особливості сумісного обігу на криптобіржах та у транзакціях. розглянуто категорійний апарат криптовалют. Встановлено механізм майнінгу криптовалют за допомогою інформаційної інфраструктури. Визначено правила та особливості типової транзакції на ринку криптовалют. Окреслені математичні методи, які дозволяють проводити аналіз, моделювання та прогнозування ключових тенденцій розвитку на світовому ринку криптовалют.

* * *

В статье определены исторические аспекты и предпосылки возникновения криптовалют, как в категориальном так и в технологическом аспекте. Рассмотрены основные виды криптовалют на рынке, приведены их отличия и особенности местного оборота на криптобиржах и в транзакциях, рассмотрено категорийный аппарат криптовалют. Установлен механизм майнинга криптовалют и особенности типичной транзакции на рынке криптовалют. Очерчены математические методы, которые позволяют проводить анализ, моделирование и прогнозирование ключевых тенденций развития на мировом рынке криптовалют.

* * *

The materials of the research have identified historical aspects and preconditions of cryptocurrency emergence as a category, as well as in technological aspect. There have been researched the main types of cryptocurrency at the market, their differences and peculiarities of common turnover on cryptocurrency stock exchange and in transactions. It has been established that cryptocurrency is created with the help of blockchain technology, which requires significant computing, power and software resources for the functioning of the code that provides mining for cryptocurrency. There have been noted the peculiarities of the legal regulation of cryptocurrency circulation in different countries, which makes it possible to say that there are polar opinions of the governments of different countries. A number of countries have ensured the legitimization of the cryptocurrency circulation inside the country, while others have banned circulation, and some countries are in a state of uncertainty on this issue. There has been developed a graphical scheme of cryptocurrency mining for a deeper understanding of this process. The presence of cryptocurrency without its circulation in the market makes no sense; therefore, the next element of the study was the process of developing and describing a typical transaction of it at the market. It has been established that the main elements of the transaction are buyers, suppliers, bitcoin wallets of the suppliers and the buyers, and the most important are the miners who ensure the flow of the transaction, its authenticity, timeliness and security from the extraneous influence. Taking into account the fact that cryptocurrency was created in 2009, nowadays there is already the existence of information infrastructure and professional miners. The real estate in Ukraine was sold for the cryptocurrency Ether, and during this time there have been legal exchanges with professional players. Therefore there arises the possibility, and even the need for a systematic analysis of certain indicators of the cryptocurrency market. The research has established a number of indicators in the following sections: technical indicators of the mining, mining results, transaction rates, market indicators. Grouping by these categories made it possible to integrate the process of transition from one indicator to another. It is suggested to research the given indicators with the help of modern mathematical methods of modeling and forecasting, which are common in the study.

Ключові слова: криптовалюта, блокчейн, альткоїн, майнінг, біткоїн, моделювання, прогнозування.

Ключевые слова: криптовалюта, блокчейн, альткойн, майнинг, биткойн, моделирование, прогнозирование

Keywords: cryptocurrency, blockchain, altcoin, mining, bitcoin, modelling, forecasting

ВСТУП

Для задоволення зростаючих потреб та ефективного, безпечного і швидкого грошового обміну необхідні нові фінансові продукти та інструменти. Активний розвиток Інтернету та розширення інтеграційного простору в сфері фінансового регулювання не змушує чекати на їх появу. Одним із таких інструментів стала криптовалюта, створена у 2009 р. невідомим під псевдонімом Сатоші Накамото.

МЕТА РОБОТИ полягає у розкритті категорійного апарату криптовалют, розробки процесної схеми майнінгу криптовалюти, аналіз етапів типової транз-

акції на ринку криптовалют. Також для дослідження ринку криптовалют першочергово потрібно встановити ключові показники функціонування ринку та визначити допустимий аналітичний інструментарій для їх дослідження.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження виступили наукові праці вітчизняних та закордонних вчених, матеріали періодичних видань та нормативно-правові акти країн, які запровадили на своїх ринках обіг криптовалют. При проведенні дослідження використані методи системного аналізу, історико-хронологіч-

ний та графоаналітичний метод і методи порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Криптовалюту вважають засобом обміну, як і нормальні валюти, як долар США, але призначена для обміну цифровою інформацією, що стало можливим завдяки певним принципам криптографії. Це швидка і надійна система платежів і грошових переказів, заснована на новітніх технологіях і невідконтрольована жодному уряду [1].

Цифрова валюта є децентралізованою, всі операції з її участю анонімні, а центр емісії відсутній. Торгові угоди проводяться тільки в електронному форматі, операції з купівлі-продажу здійснюються на онлайн-біржах. Криптовалюту можна обміняти на основні валюти світу за допомогою спеціальних обмінних пунктів в онлайн-мережах (WebMoney) або через брокерів Форексу. Вважається, що цей вид валюти захищений від інфляції, оскільки процедура емісії запрограмована на зменшення кількості віртуальних грошей в обороті.

Специфіка криптовалюти в тому, що вона не друкується центральним банком і не працює за його правилами. Емісія біткоїнів можлива тільки в цифровому вигляді, тому кожен може почати здобувати біткоїни (Bitcoin) в будь-який час. Дефляції на природу біткоїну, постійні зміни курсу роблять його непридатним для бізнесу. Важливо звернути увагу на універсальність нової валюти, криптовалюти не належать ні одній країні.

Криптовалюта поки що є не врегульованою, тому існують певні ризики її використання. Такі, наприклад, як користування нею терористами, або оплата нелегальних товарів. Майже всі падіння курсу біткоїну залежали від оголошення заяв урядів різних країн, тому криптовалюти дуже залежна від загальної ситуації у світі. Висока волатильність створює проблеми у короткостроковому періоді. Підвищена нестабільність курсу ускладнює її використання в якості засобу обігу, це пов'язано із відсутністю єдиного емісійного центру.

Ще однією особливістю криптовалюти є її здатність ділитися. За специфікою технології блокчейн (Blockchain), на основі якої вона існує, криптовалюти можуть ділитися та утворювати нові. Завдяки цьому наразі налічують більше двох тисяч видів криптовалют. Перша і основна криптовалюта, з якої все почалося, є біткоїн (Bitcoin). Після появи на ринку криптовалют біткоїну, виникли й інші криптовалюти на його основі. Оскільки біткоїн має не багатий функціонал, переказ грошових коштів та передача активів, здорову конкуренцію з розширеним функціоналом йому складають альткоїни.

Альткоїни (Altcoins) – це всі криптовалюти, що є альтернативою біткоїну, наразі їх налічується більше двох тисяч. Нові альткоїни з'являються майже кожного дня і більшість набагато технологічніші за біткоїн. Альткоїни є невід'ємною частиною криптовалютної екосистеми, оскільки вони розвивають унікальні технічні характеристики криптовалюти, стимулюють розробників до пошуку інноваційних рішень з метою розвитку.

Однак альткоїни не можуть гарантувати стабіль-

ність курсу, тому для довгострокового зберігання надають перевагу стейблкоїнам (Stablecoin). Стейблкоїни стабільні у ціні, а також прив'язані до іншого активу. Вони є цифровим вираженням іншого активу у вигляді криптовалюти. Прикладом стейблкоїна може бути Tether – це відображення американського долара, тому його курс практично ідентичний даній валюті. Розробники Tether прив'язали долари до своїх рахунків, на кожен долар випустили криптовалюту та забезпечили її 1 \$. Таким же чином стейблкоїни можуть бути прив'язані до золота. На актив фізичного світу, яким незручно здійснювати транзакції, емітується цифровий еквівалент.

Блокчейн – цифрова база даних, яка містить інформацію, які одночасно можуть використовуватися та обмінюватися в рамках великої децентралізованої, загальнодоступної мережі. Блокчейн – це програмний продукт, що дозволяє зберігати та перетворювати величини або дані за допомогою Інтернету захищеним та прозорим способом, не маючи при цьому центрального органу управління [2]. Блокчейн представляє собою ланцюг блоків, що складається із групи транзакцій. Оскільки Накамото був у мережі один і була відсутня послідовність транзакцій, які необхідно було обробити та підтвердити, то він просто зберігав свої біткоїни в гаманці (Wallet). У 2010 р. до мережі Накамото приєднався Хелл Фінні, він став вузловим комп'ютером № 2 і першим, хто отримав на свій гаманець біткоїни. Так, чим більше комп'ютерів приєднується до «видобування» криптовалюти, тим більше стає децентралізована мережа. Ті, хто займається цим видобутком або майнінгом (mining англ. – “видобування”) криптовалюти називаються майнерами (Miners). Їх першочергова задача полягає у підтвердженні достовірності транзакцій, а здобуті біткоїни – це винагорода за те, що майнер першим вирішив складну задачу, за допомогою генерації коду, тим самим підтвердивши транзакцію (рис. 1) [4].

Під час транзакції генерується код із 26-34 символів, він називається відкритим ключем (Public key) і входить у кожен новий блок ланцюга. Щоб виконати такі дії програма використовує приватний ключ (Private key) – влаштований код, що прив'язаний лише до однієї біткоїн-адреси. Шляхом комбінування відкритого і закритого ключа, передається інформація про транзакцію, це називається цифровим підписом. Таким чином, кожен блок містить інформацію про попередні транзакції, а також підпис особи. Підписання блоків виконується для перевірки спроможності транзакції.

Під час здійснення транзакції, клієнт (користувач) пересилає кошти іншому користувачу (рис. 2). Дана транзакція додається у блок і розповсюджується мережею майнерів, які вирішують задачу та підтверджують її. Якщо помилка немає, то блок додається до ланцюга, який містить інформацію про всі попередні транзакції. Біткоїни перераховано на гаманець іншого користувача [5].

Криптовалюта поки що не має достатньої методологічної бази для аналізу стану ринку та його прогнозування. Проте, не дивлячись на критику, більшість аналітиків застосовують технічний та фундаментальний види аналізу.

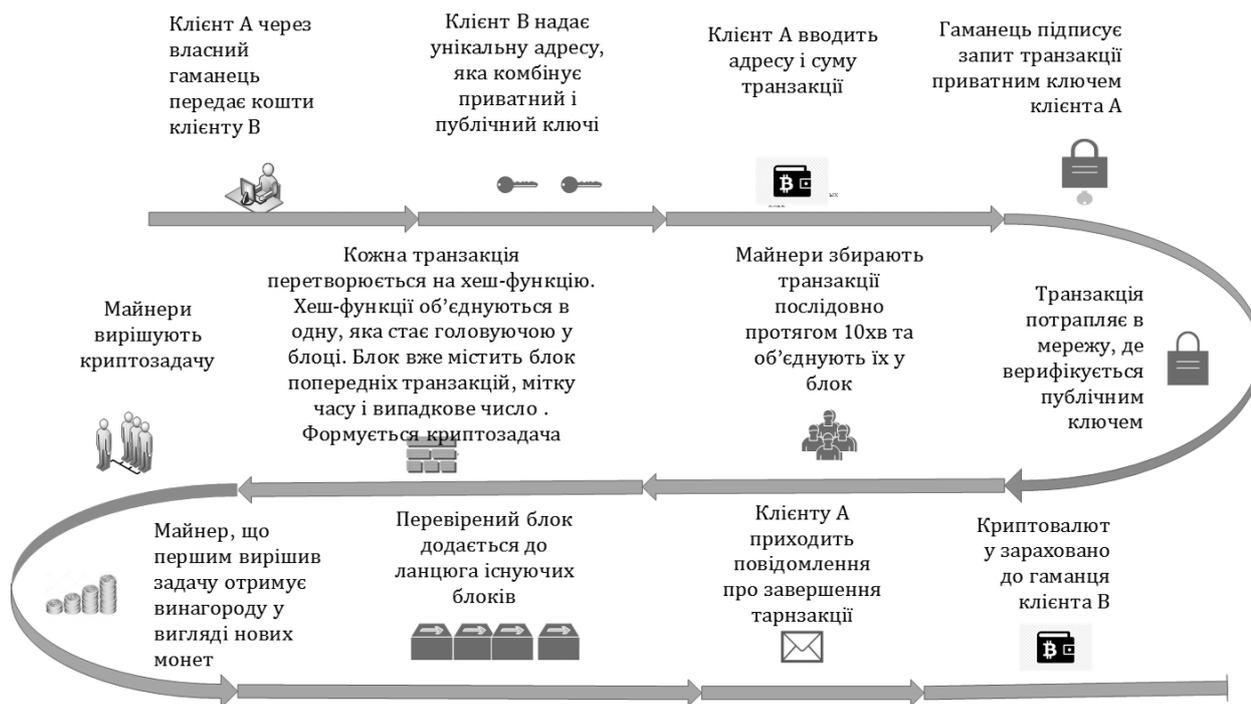

Рис. 1. Процесна схема майнінгу нових монет під час транзакції

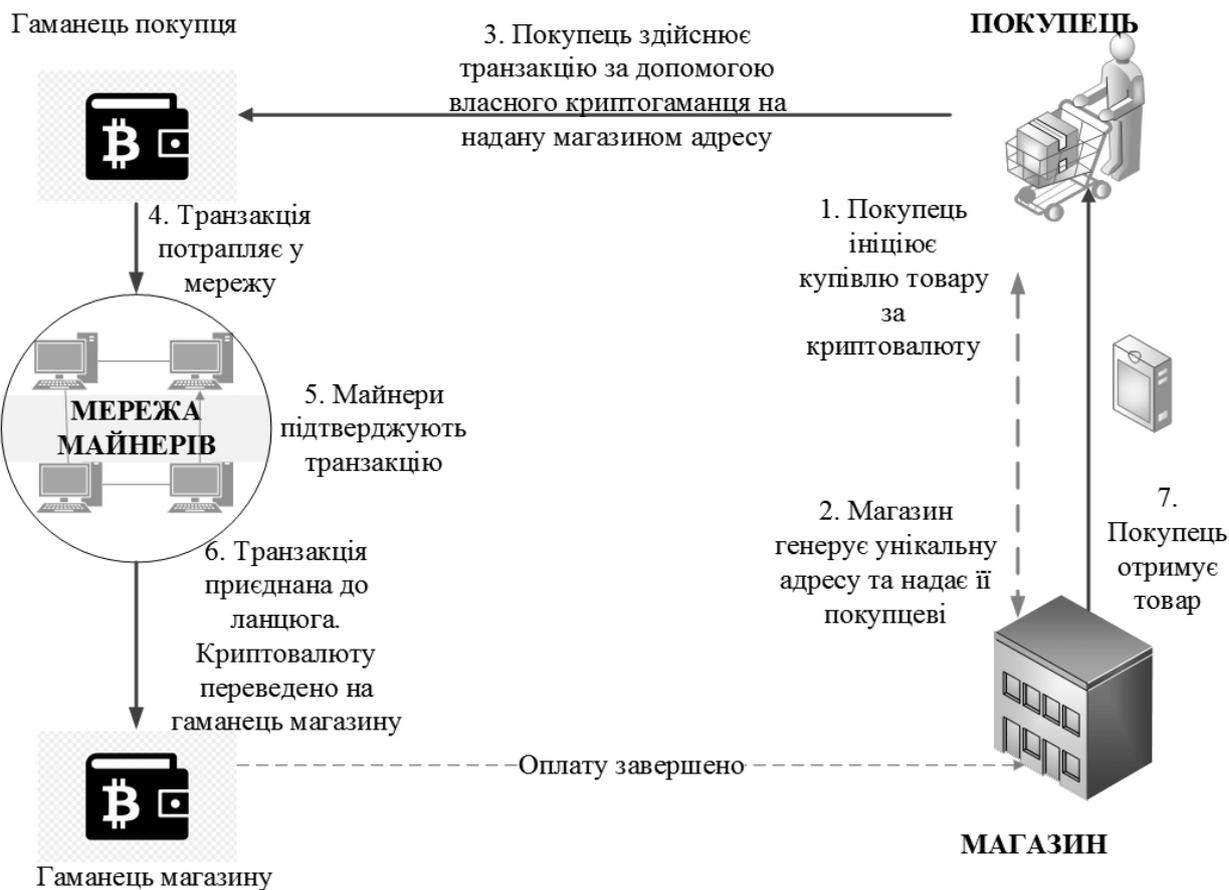

Рис. 2. Схема здійснення транзакції

Для чіткого визначення основних трендів, прогнозування показників, визначення доцільності інвестування та факторів впливу на формування значень показників застосовують також методи математичного та статистичного аналізу (рис. 3).

До основних методів прогнозування курсів криптовалют можна віднести авторегресію, Байєсівську регресію та побудову нейронних мереж. За їх допомогою прогнозують курсові коливання тих активів, що характеризуються нерівномірністю курсів у часі та

високою волатильністю. Нейронні мережі дають змогу прогнозувати тенденції та визначати ймовірності настання певного стану ринку (його зростання чи зниження, або не змінюваності).

Технічні індикатори допомагають визначити точки

повороту ціни, ґрунтуються на даних цін та об'ємів торгів. Показують майбутній напрям тренду, проєктують ситуацію на ринку на історичні дані та прогнозують очікування від активу.

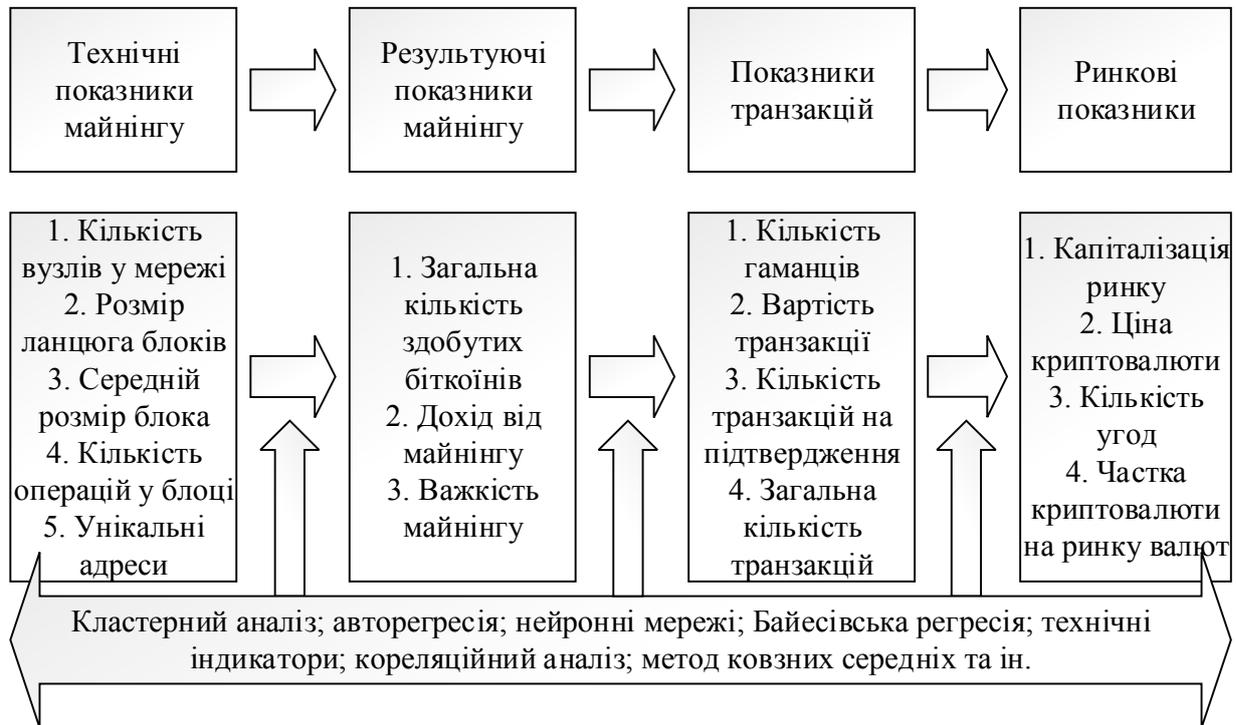

Рис. 3 Методи дослідження ключових показників криптовалют

Для визначення ступеня цінової залежності між криптовалютними парами, а також між крипто валютою та іншими активами застосовують кореляційний аналіз. А для фільтрації коливань валютних пар, з метою визначення вектора руху користуються методом ковзного середнього, який також вказує початок та кінець певного тренду.

При аналізі ринкових показників трейдери часто користуються лініями підтримки та опору. Рівні підтримки та опору – лінії, проведені через точки екстремуму на графіку руху ціни. Лінія, проведена через точки мінімуму – рівень підтримки, через максимум – рівень опору. Рівень підтримки є ціною, за яку більшість трейдерів хоче придбати актив. Падіння цін зупиняється і вони починають зростати. Рівень опору – протилежний підтримці – коли більшість трейдерів хоче продати актив, покупці більше не можуть чи не хочуть купувати актив за вищими цінами. Зростання цін припиняється та змінюється на падіння.

Одним із найпопулярніших методів аналізу є аналіз «японських свічок». Японські свічки – це вид інтервального графіка і технічний індикатор, що застосовується для відображення біржевих котировань. Їх графік показує цінові рівні, точки відкриття та закриття, домінуючу ситуацію на ринку (продаж чи купівля).

Ринок криптовалют має свою специфіку, оскільки його кон'юнктура сильно залежить від світових новин, досягнень розробників, економічних та політичних заяв. Так, великий вплив на ринок мають новини із Китаю, Південної Кореї, США та Японії – країни, що мають лояльне відношення до криптовалют з юридичної сторони. На великих криптовалютних сервісах (Coin-

MarketCap, Blockchain.info, Coin.dance etc.) для аналізу стану ринку можна знайти графіки руху цін, існує дуже багато онлайн-платформ з курсами криптовалюти у реальному часі. На таких ресурсах представлено дані про загальний обсяг криптовалют в обігу, ціну криптовалют, ринкову капіталізацію, кількість транзакцій, кількість бірж, користувачів гаманців.

Через постійну емісію криптовалют основним економічним показником їх стабільності є не ціна за одиницю, а загальна капіталізація. Капіталізація показує сумарну вартість всіх електронних монет, що знаходяться в обігу. Виділяють загальну капіталізацію ринку і окремо кожного виду криптовалюти. На курсе криптовалют і загальну капіталізацію впливає будь-яка позитивна чи негативна інформація світу криптовалют. Зростання цього показника може бути викликано як позитивним трендом, так і збільшенням кількості коїнів в обігу.

ВИСНОВКИ

Особливості крипторинку відіграють суттєву роль і не дозволяють оперувати звичними фінансовими інструментами на ньому, як на звичайному. Серед іншого криптовалюти мають не схожі зі звичними активами якості (наприклад, мають властивості і валют і акцій), відрізняються відсутністю централізації, ринкової поведінкою (характерною високою волатильністю), способами інтеграції в суспільство та на ринки. У дослідженні сформована схема майнінгу криптовалюти, яка відобразила складний механізм з інфраструктурною та програмним середовищем. Класична схема транзакції з використанням криптовалют відобразила наяв-

ність замість банківської системи – системи, яка базується на технології блокчейн, що на даний час унеможливує втручання у її роботу з приступними намірами. Також проведено огляд сучасного математичного інструментарію для математичного моделювання і прогнозування, надано характеристику ключовим методам, що дозволило зробити висновок про достатність сучасного аналітичного інструментарію.

Список використаних джерел

1. Graydon C. *What is cryptocurrency*. URL: <https://www.cryptocoinsnews.com/cryptocurrency/>
2. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/blockchain>
3. Лоран Л. *Блокчейн от А до Я. Все о технологии десятилетия: пер. с фр. М.: Эксмо, 2018. 190 с.*
4. Винья П., Кейси М. *Эпоха криптовалют: Как биткоин и блокчейн меняют мировой экономический порядок: пер. с англ. М.: Манн, 2017. 580 с.*
5. *Bitcoin a Peer-to-Peer Electronic Cash System*. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
6. Hileman G., Rauchs M. *Global Cryptocurrency Benchmarking Study*. SSRN Electronic Journal. 2017. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2965436
7. Яковенко В.С., Зайцева Н.В. *Консолидація даних у бізнес-аналізі діяльності підприємств. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 8. С. 1222-1227.*

References

1. Graydon C. *What is cryptocurrency*. URL: <https://www.cryptocoinsnews.com/cryptocurrency/>
2. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary*. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/blockchain>
3. Loran L. *Blockchain from A to Z. All about technology of decade. M.: Exmo, 2018. 190 p. (in Russian)*
4. Vina P., Casey M. *The Age of Cryptocurrency: How Bitcoin and the Blockchain are challenging the global economic order. Moscow: Mann, 2017. 580 p. (in Russian)*
5. *Bitcoin a Peer-to-Peer Electronic Cash System*. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
6. Hileman G., Rauchs M. *Global Cryptocurrency Benchmarking Study*. SSRN Electronic Journal. 2017. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2965436
7. Iakovenko V.S. Zaytseva N.V. *Consolidation of data in the business analysis of enterprises. Global and national problems of the economy. 2015. № 8. pp. 1222-1227.*

ВНУКОВА

Наталія Миколаївна
Ufp2007@meta.ua

УДК 336.6

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ
СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА

ГОНЧАРОВА

Маргарита Сергіївна
Mgoncharova1997@gmail.comMANAGEMENT OF FINANCIAL STATE
OF THE ENTERPRISEд.е.н., професор, завідувач
кафедри, Харківський
національний економічний
університет ім. Семена Кузнецястудент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

У статті розглянуто та узагальнено поняття фінансового стану підприємства та визначено його сутність. Розглянуто основні завдання аналізу фінансового стану та основні групи показників, що характеризують фінансовий стан підприємств. Визначено основну мету управління фінансовим станом підприємства. Проаналізовано динаміку і структуру активної та пасивної частини балансу підприємства. Здійснено необхідні розрахунки показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, а саме показників ліквідності, платоспроможності, ділової активності та рентабельності.

* * *

В статье рассмотрено и обобщено понятие финансового состояния предприятия и определена его сущность. Рассмотрены основные задачи анализа финансового состояния и основные группы показателей, характеризующие финансовое состояние предприятий. Определена основная цель управления финансовым состоянием предприятия. Проанализирована динамика и структура активной и пассивной части баланса предприятия. Осуществлены необходимые расчеты показателей, характеризующих финансовое состояние предприятия, а именно показателей ликвидности, платежеспособности, деловой активности и рентабельности.

* * *

The article examines and summarizes the approaches to the definition of the concept of the financial condition of an enterprise and defines its essence. Considered the main tasks of the financial analysis and identified the main groups of indicators that characterize the financial condition of the company. The most important stages in the management of the financial state of the enterprise are identified, among which is its analysis, since it enables to identify the weakest positions in the financial state of the enterprise and reflects concrete directions for minimizing possible risks. The main objective of management of the financial status of the company is defined, which is the achievement of the norms of financial indicators, their steady level of balance, the stable functioning and maintenance of the set goals throughout the enterprise. The dynamics and structure of the active and passive parts of the company balance are analyzed. The company's balance sheet analysis was carried out to determine the strengths and weaknesses, analysis of the structure and composition of the articles, the specific weight of each of the indicators was determined and their dynamics traced for the investigated period. After reviewing the balance sheet and analyzing the structure of assets and liabilities of the enterprise balance sheet, the indicators characterizing the financial activity of the enterprise are analyzed. The whole set of such indicators is presented in groups that characterize: liquidity indicators of an enterprise, solvency (financial stability), business activity and profitability indicators of an enterprise. The conclusions about weak and strong aspects of the financial condition of the enterprise are made, suggestions and recommendations for its improvement and improvement of management of the financial state of the enterprise for further development and support at the proper level are provided. After analyzing the main indicators and calculating the required coefficients, the main directions of improvement of the financial state and financial stability of the enterprise are determined.

Ключові слова: фінансовий стан, підприємство, управління підприємством, фінансова діяльність, фінансовий аналіз

Ключевые слова: финансовое состояние, предприятие, управление предприятием. финансовая деятельность, финансовый анализ

Keywords: financial state, an enterprise, enterprise management, financial activities, financial analysis

ВСТУП

В умовах ринкової економіки діяльність підприємства, його перспективність та успішність залежить від його фінансового стану, який є найважливішим показником його ділової активності та надійності, що відображає його конкурентоспроможність, платоспроможність, ефективність використання активів та власного капіталу. У сучасних умовах стресів та змін в економічній, політичній та соціальній сферах підприємствам дуже важливо постійно проводити якісний аналіз фінансового стану для запобігання негативним наслідкам, тому аналітична робота щодо визначення фінансового стану підприємства відіграє суттєве значення для своєчасного виявлення та уникнення чинників, що негативно впливають на його діяльність. Отже, управління фінансовим станом підприємства необхідно постійно удосконалювати.

Дослідженню питання управління фінансовим станом підприємства та його аналізу приділили увагу багато вітчизняних вчених, серед яких Л.О. Нікіфорова [2], І.Ф. Пономарьов [5], Е.І. Полякова [5], О.А. Легченко [5], О.В. Болдуєва [3], І.П. Ткаченко [4] та ін.

МЕТА РОБОТИ – розробка теоретичних положень до визначення сутності фінансового стану підприємства та розгляд методичних аспектів його аналізу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є фінансова звітність підприємств, періодичні видання, монографії, наукові праці вітчизняних вчених, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи групування й порівняння показників при здійсненні горизонтального й вертикального аналізу, методи аналізу коефіцієнтів; метод узагальнення отриманих результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах сучасної економіки підприємствам необхідно постійно аналізувати свою діяльність для збереження конкурентоспроможності. У теперішній час в умовах жорсткої нестабільності суб'єктам господарювання стає все важче підтримувати та удосконалювати свій стан, адже мінливість навколишнього середовища вимагає пошуку нових напрямів поліпшення свого стану на ринку.

Фінансовий стан підприємства потребує постійного нагляду, оскільки він є результатом діяльності всього підприємства, та визначає передумови його подальшого розвитку.

Для оцінки фінансового стану підприємства важливим є визначення самого поняття «фінансовий стан підприємства». Існує широкий спектр трактувань цього поняття.

Фінансовий стан – найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства, яка визначає конкурентоспроможність, потенціал у діловому співробітництві, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства та його партнерів у фінансовому і виробничому відношенні [1].

Л.О. Нікіфорова вважає, що фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу [2].

На думку О. Болдуєвої фінансовий стан підприємства є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [3].

Отже, можна визначити управління фінансовим станом підприємства як спрямування усіх зусиль персоналу на досягнення нормативів фінансових показників, стійкого рівня їх збалансованості, усталеного функціонування та утримання поставлених цілей протягом усієї діяльності підприємства.

Найважливішим етапом у процесі управління фінансовим станом підприємства є його аналіз, оскільки він дає змогу виявити найслабші позиції у фінансовому стані підприємства, та відображає конкретні напрями для мінімізування можливих ризиків. Аналізуючи свою діяльність, підприємство отримує чітку інформацію щодо свого фінансового стану, та на основі результатів обирає методи його поліпшення.

У системі управління підприємства фінансовий аналіз є поєднуючою ланкою між збором інформації та прийняттям управлінських рішень. Його значення полягає в тому, що він є головним засобом виявлення резервів підвищення ефективності операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, удосконалення механізму господарювання [4].

Основною метою управління фінансовим станом підприємства є своєчасне виявлення проблем та їх знешкодження, розробка та реалізація плану щодо оперативного відновлення платоспроможності, утримання фінансової стійкості, розробка програм на майбутнє з теми розвитку підприємства, а також виявлення та закріплення можливості продовжувати підприємством

свою господарську, економічну, фінансову діяльність, яка забезпечить йому зростання виробництва, стійкість під час кризових явищ, платоспроможність, ліквідність та насамперед прибутковість.

Управління фінансовим станом підприємства відтворюється різними методами, що в комплексі дають дієвий результат і ефективність прийняття рішень. Це сприяє виявленню недоліків у фінансовій системі підприємства та визначенню способів пом'якшення або усунення проблем фінансово-економічної діяльності господарюючого суб'єкта. При цьому в цілому управління фінансовим станом здійснюється на основі складання прогностичних значень майбутніх показників. На підставі аналізу даних минулих періодів прогнозується кожна стаття балансу і звіту про фінансові результати. Перевага цих методів полягає в тому, що розглянута фінансова звітність дозволяє всебічно проаналізувати фінансовий стан підприємства.

Для визначення сильних та слабких сторін підприємства необхідно провести аналіз його балансу, проаналізувати структуру та склад статей, визначити питому вагу кожного з показників та простежити їх динаміку за досліджуваний період.

Для висвітлення методичних аспектів аналізу фінансового стану підприємства використано дані фінансової звітності одного з підприємств, що спеціалізується на оптовій торгівлі. Дане підприємство є платником податку на загальних підставах. Воно розпочало свою діяльність на початку 2018 р., тому основою для розрахунків виступає фінансова звітність за I, II та III квартали 2018 р..

Проведено горизонтальний та вертикальний аналіз активної та пасивної частини балансу підприємства, результати якого наведено у табл. 1.

За розрахованими даними (табл. 1) можна зробити висновок, що загальна вартість активів підприємства має тенденцію до збільшення. Вартість оборотних активів підприємства за аналізований період значно зросла за рахунок дебіторської заборгованості підприємства за товари, роботи та послуги, грошові кошти та іншу поточну дебіторську заборгованість. Грошові кошти підприємства за I-III квартали 2018 р. зросли у 8,5 разів. Також значно зросли інші оборотні активи, що у I кварталі становили лише 12,2 тис. грн., у II кварталі вони зросли у 4,86 рази, а у III кварталі ще на 132,55 % порівняно з II кварталом 2018 р..

Значний внесок у формування оборотних активів додала дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги. Її частка у структурі на кінець досліджуваного періоду складала 27,87 %. Щодо динаміки дебіторської заборгованості, то відбулося її зростання за досліджуваний період на 1984,4 тис. грн.. Протягом усього періоду відбувалось збільшення запасів підприємства. Така тенденція підтверджує, що підприємство розширює господарську діяльність та збільшує обсяги продажу продукції. Відповідно до проведеного дослідження грошові кошти та їх еквіваленти зростали. Це можна оцінити позитивно, оскільки підприємство компенсує ризики із здійснення поточних розрахунків із контрагентами.

Вертикальний та горизонтальний аналіз пасивів підприємства наведено у табл. 2.

Таблиця 1

Аналіз динаміки та структури активів за I-III кварталами 2018 р.

Статті активів	2018 р., тис.грн.			Відносне відхилення, %		Темп приросту, %	
	I кв.	II кв.	III кв.	I-II кв.	II-III кв.	I-II кв.	II-III кв.
I. Необоротні активи							
Незавершені капітальні інвестиції	-	5,7	-	-	-	-	-
Основні засоби:	38,1	36,2	38,1	95,01	105,25	-4,99	5,25
Усього за розділом I	38,1	41,8	38,1	109,71	91,15	9,71	-8,85
II. Оборотні активи							
Запаси:	10 392,2	10 526,0	11 264,2	101,29	107,01	1,29	7,01
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	3 985,2	5 497,6	5 969,6	137,95	108,59	37,95	8,59
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1 765,6	2 169,2	1 612,0	122,86	74,31	22,86	-25,69
Інша поточна дебіторська заборгованість	46,2	1 661,5	1 553,5	-	93,50	-	-6,50
Гроші та їх еквіваленти	98,3	534,3	841,8	543,54	157,55	443,54	57,55
Витрати майбутніх періодів	2,1	9,2	12,1	438,10	131,52	338,10	31,52
Інші оборотні активи	12,2	59,3	137,9	486,07	232,55	386,07	132,55
Усього за розділом II	16 301,8	20 457,0	21 391,2	125,49	104,57	25,49	4,57
Баланс	16 339,9	20 498,8	21 429,3	125,45	104,54	25,45	4,54

Таблиця 2

Аналіз динаміки та структури пасивів за I-III кварталами 2018 р.

Статті пасиву	2018 р., тис. грн.			Відносне відхилення, %		Темп приросту, %	
	I кв.	II кв.	III кв.	I-II кв.	II-III кв.	I-II кв.	II-III кв.
I. Власний капітал							
Зареєстрований капітал	1000,0	5000,0	5000,0	500,00	100,00	400,00	0,00
Нерозподілений прибуток	132,8	228,3	867,6	171,91	380,03	71,91	280,03
Усього за розділом I	1132,8	5228,3	5867,6	461,54	112,23	361,54	12,23
Довгострокові зобов'язання	1875,8	1875,8	1875,8	100,00	100,00	0,00	0,00
III. Поточні зобов'язання							
Короткострокові кредити банків	6 254,0	5 172,7	5 635,0	82,71	108,94	-17,29	8,94
Поточна кредиторська заборгованість:							
за товари, роботи, послуги товари, роботи, послуги	6 514,7	7 313,1	4 413,6	112,26	60,35	12,26	-39,65
за розрахунками з бюджетом	3,0	0,4	0,9	13,33	225,00	-86,67	125,00
за розрахунками зі страхування	0,1	11,0	1,3	11000,00	11,82	-	-88,18
за розрахунками з оплати праці	28,8	50,0	-	173,61	-	73,61	-
Інші поточні зобов'язання	530,7	847,4	3635,1	159,68	428,97	59,68	328,97
Усього за розділом III	13331,3	13394,7	13304,9	100,48	99,33	0,48	-0,67
Баланс	16 339,9	20498,8	21 429,3	125,45	104,54	25,45	4,54

Отже, згідно проведеного аналізу (табл. 2) можна зазначити, що у структурі пасивів за аналізований період найбільшу питому вагу займає стаття з поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями за товари, роботи, послуги, короткострокові кредити банків та довгострокові зобов'язання. Найменшу питому вагу у структурі пасиву балансу займають статті з нерозподіленого прибутку та інші поточні зобов'язання.

За даними горизонтального аналізу пасивної частини балансу підприємства видно, що власний капітал підприємства за аналізований період значно збільшився, що спричинено ростом пайового капіталу. Довгострокові зобов'язання за аналізований період залишаються

незмінними, хоча займають достатньо високу вагу в загальній структурі пасиву. Це є не дуже позитивним фактором у балансі підприємства, оскільки вони свідчать про утворення у підприємства довгострокової кредиторської заборгованості перед банками, інших довгострокових фінансових зобов'язань, відстрочених податкових зобов'язань, інших довгострокових зобов'язань. Поточні зобов'язання підприємства за I-III квартали 2018 р. зменшилися на 0,67 %.

Кредиторська заборгованість за досліджуваний період значно зменшилася. У I кварталі 2018 р. вона становила 6546,6 тис. грн., а у III кварталі вона знизилася на 32,5 %. Це свідчить що підприємство поступово розраховується за своїми заборгованостями. Ін-

ші поточні зобов'язання за III квартал 2018 р. склали 3635,1 тис. грн., що на 85,4 % більше, ніж у I кварталі 2018 р..

Після ознайомлення з балансом і аналізу структури активів та пасивів балансу підприємства проаналізовано показники, що характеризують фінансову діяль-

ність підприємства. Вся сукупність таких показників може представлена у таких групах, що характеризують: ліквідність; платоспроможність (фінансову стійкість); ділову активність; рентабельність [5]. Результати комплексного аналізу зведено до табл. 3.

Таблиця 3

Показники фінансового стану підприємства за I-III квартали 2018 р.

Показники	I кв.	II кв.	III кв.	Нормативне значення
Аналіз ліквідності				
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	1,22	1,53	1,61	1 – 2
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	0,44	0,74	0,75	оптимум 1,5, допуст. 0,7 – 0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,04	0,06	0,2 – 0,35
Чистий оборотний капітал (тис. грн)	2970,5	7062,3	8086,3	> 0 збільшення
Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості)				
Коефіцієнт автономії	0,07	0,26	0,27	> 0,5
Коефіцієнт фінансування	0,07	0,34	0,39	0,67-1,5
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,18	0,35	0,38	> 0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	2,62	1,35	1,38	> 0,1
Аналіз ділової активності				
Коефіцієнт оборотності активів	0,34	0,95	1,94	> 0
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,34	0,95	1,94	> 0
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	0,56	1,57	3,16	> 0
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,82	2,28	4,65	> 0
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,98	2,76	5,55	> 0
Аналіз рентабельності				
Коефіцієнт рентабельності активів	0,006	0,011	0,043	>0
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,097	0,039	0,144	>0
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,016	0,011	0,022	>0
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,018	0,012	0,025	>0

Показники поточної ліквідності даного підприємства за досліджуваний період (табл. 3) знаходиться у межах нормативних значень. Для підприємства занадто високий показник є ознакою неефективної структури активу. Показник нижче нормативу вказує на нездатність підприємства розрахуватися за своїми поточними зобов'язаннями через недостатність оборотних активів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності у II-III кварталах відповідає нормативу, що вказує на достатність коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями. Значення показника нижче нормативного, як і у I кварталі досліджуваного періоду, вказує на низьку платоспроможність.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності також не відповідає нормативному значенню, але має при цьому тенденцію до збільшення, хоча і незначного.

Чистий оборотний капітал доводить, що підприємство вчасно розраховується за своїми поточними зобов'язаннями та має достатню фінансову стійкість.

Коефіцієнт автономії значно нижче нормативного значення, що свідчить про низьку здатність підприємства профінансувати свої активи за рахунок власних фінансових ресурсів, і необхідно підвищувати значення показника.

Коефіцієнт фінансування характеризує залежність підприємства від залучених коштів. Треба зазначити, що значення коефіцієнту нижче нормативу свідчить про те, що підприємство має фінансові ризики.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами відповідає нормативному значенню та має тенденцію до зростання. Його зростання свідчить про фінансову стійкість підприємства і здатність проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу у I кварталі аналізованого періоду становить 2,62. Загалом, значення показника свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частки оборотних.

Коефіцієнт оборотності активів за досліджуваний період мав тенденцію до збільшення, що є позитивним. Але даний показник недостатньо високий, тому необхідно оптимізувати структуру активів, для чого підприємству слід вжити заходів щодо повернення дебіторської заборгованості та зниження кількості надмірних запасів.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів також поступово зростає протягом періоду дослідження. Це свідчить про роботу підприємства з поліпшення управління запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами та іншими оборотними активами.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів клієнти підприємства розраховувались за своїми зобов'язаннями. За аналізований період цей показник зріс від 0,82 до 4,65, що є позитивним.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості вказує на кількість оборотів, які здійснила кредиторська заборгованість протягом року. Зростання коефіцієнта протягом аналізованого періоду означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства.

Коефіцієнти рентабельності на досліджуваному підприємстві не відповідають нормативу і є занадто низькими. З цього можна зробити висновок, що підприємство має низьку рентабельність, але показники за період мають незначне зростання, що є позитивним.

ВИСНОВКИ

За проведеними дослідженнями фінансового стану підприємства за I-III квартали 2018 р. можна зробити висновок, що його баланс є ліквідним; структура балансу є задовільною, тобто підприємству цілком вистачає ресурсів для погашення поточних зобов'язань. Аналіз фінансової стійкості показав, що підприємству необхідно покращити свою платоспроможність, адже воно має фінансові ризики. З метою підвищення показників ліквідності та платоспроможності підприємства пропонується ввести управління запасами підприємства з метою їх оптимізації. Оптимізація рівня запасів має вплинути на перерозподіл обігових коштів підприємства, в результаті чого очікується збільшення величини ліквідних грошових коштів та зменшення величини неліквідних запасів продукції. Аналіз ділової активності підприємства показав, що підприємство конкурентоспроможне, зобов'язання виконуються вчасно. Аналіз рентабельності підприємства показав, що підприємство є рентабельним за всіма статтями балансу, хоча показники мають низький рівень, але є тенденція до зростання. Для підвищення рентабельності підприємства потрібно збільшувати прибуток.

Отже, основними напрямками підняття фінансового стану та фінансової стійкості підприємства є підвищення ефективності використання основних фондів підприємства, збільшення інтенсивності використання обо-

ротних активів підприємства, подальше нарощування обсягів реалізації товарів та зниження матеріальних операційних витрат; розширення ринку збуту продукції (товарів) тощо.

Список використаних джерел

1. Аналіз фінансового стану будівельної організації: монографія / С.С. Савенко та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 96 с.
2. Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Курс лекцій: електронний навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2016. 138 с.
3. Болдуєва О.В. Заходи протидії корупції в аудиті фінансової звітності суб'єктів фондового ринку України. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2015. № 5. С. 15-20.
4. Ткаченко І.П. Конспект лекцій навчальної дисципліни «Фінансовий аналіз» для студентів усіх форм навчання на пряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит». Кам'янське, ДДТУ, 2018. 223 с.
5. Пономарьов І.Ф., Полякова Е.І., Легченко О.А. Удосконалення механізму управління політикою платоспроможності підприємства. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2016>

References

1. Analysis of the financial condition of the construction organization: monograph / S.S. Savenko et.al. Kyiv: Center for Educational Literature, 2017. 96 p. (in Ukrainian)
2. Nikiforova L.O. Business Economics. Course of lectures: e-learning manual. Vinnytsya: VNTU, 2016. 138 p. (in Ukrainian)
3. Boldueva O.V. Anti-corruption measures in the audit of financial statements of subjects of the stock market of Ukraine. State and Regions. Series: Economics and Business, 2015. № 5, pp. 15-20. (in Ukrainian)
4. Tkachenko I.P. Synopsis of lectures on primary disciplines "Financial analysis" for students of all forms of training in preparation 6.030508 "Financial and credit". Kamyanske, DDTU, 2018. 223 p. (in Ukrainian)
5. Ponomaryov I.F., Polyakova E.I., Lehchenko O.A. Improvement of the mechanism for managing the solvency policy of the enterprise. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/2016> (in Ukrainian).

ГУРІНА

Ганна Сергіївна
gurina_gs@ukr.net

УДК 654

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АВІАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ЗАПОРУКА
ІНТЕГРАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ЕКОНОМІЧНУ
СПІЛЬНОТУEXPORT POTENTIAL OF THE AVIATION COMPLEX AS THE
INTRODUCTION OF INTEGRATION OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN
THE WORLD ECONOMIC COMMUNITYк.е.н., доцент,
Національний авіаційний
університет*Стаття присвячена експортному потенціалу як головній умові інтеграції економіки України у світову економічну спільноту, його здатності до адаптації та переорієнтації під впливом факторів внутрішнього й зовнішнього середовища. Для успішної діяльності підприємств авіаційного комплексу необхідно мати чітке розуміння перспектив виходу на зовнішній ринок, а перед тим проаналізований експортний потенціал та обсяг зарубіжного ринку.*

* * *

Introduction. The process of formation of an enterprise potential is generally characterized by one of the directions of its economic strategy and lies in creating, providing and organizing the system of recourses and competences in order to make the result of their cooperation one of the ways to success in accomplishing the mission and meeting the targets of the enterprise performance.

Purpose. The general potential of the aviation industry is a combination of internal possibilities and external economic markers and resources, which create the background for the sustainable development and meet the targets, strategic and tactic goals of an enterprise in the area of aviation activities. The potential of the industry is enabled not only by aircraft plants and air carriers, but also by the availability of the skilled workforce and the highly developed scientific background. We should also note that not the last role in growing the potential of aircraft plants is played by some shifts and changes in the legislation and by launching programs of the industry development.

Results. The main reasons of slowing down the pace of development of the national aviation complex are the shortage of technological innovations and intellectual resources, and also the absence of active international collaboration. There is observed the worsening of the age structure of the workforce potential of the domain that threatens its perspectives. The ways of accomplishing the potential of the industry lie in strengthening the material and technical background of national enterprises, implementing new forms of providing services on carrying passengers, building and placing in service new terminals on the base of some airports.

Conclusion. The conducted research shows the insufficient efficacy of the state regulation and protection to the aviation industry, as this market is unsteady and low competitive. As a result, for today the Ukrainian aviation market isn't fully ready for working under the "open sky" conditions and the adapted to the European standards regulatory legal acts don't take into account the market state of aviation services in Ukraine and the needs of national companies. With the aim of improving the mechanisms of the state regulation in certification, insurance, the state control and surveillance of the security of the civil aviation a range of regulatory affairs projects has been prepared, that will enable the improvement of technical conditions of aircrafts, airfields and airports, the customer service level of business entities of ground service companies at airports, the development of air connection in Ukraine and the increase of attractiveness of the air transportation market.

Ключові слова: потенціал, стратегія, авіаційний комплекс, світова економічна спільнота.

Keywords: potential, strategy, aviation complex, world economy community.

ВСТУП

Проблеми формування, оцінки та управління потенціалом підприємств у сучасних економічних дослідженнях піднімаються досить часто. Вагомим внеском у розвиток парадигми управління потенціалом підприємств є системні дослідження вітчизняних науковців. Так, наприклад, дослідженням термінів «економічний потенціал» та «експортний потенціал» займалися такі науковці, як О.В. Ареф'єва, О.В. Бурлака, Ф.І. Євдокимов, І.В. Зарубіна, І.М. Капаруліна, А.А. Мазаракі, І.В. Скорнякова, О.М. Гришуткін, С.П. Галака, В.А. Дем'яшин, Н.С. Краснокутська, Б.М. Мізюк, О.В. Бурлака, С.М. Подреза. Значну увагу дослідженню основних напрямків реалізації інноваційної політики, інноваційних стратегій при реалізації «розумної спеціалізації» та особливостей розвитку інноваційного потенціалу приділили зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема, М. Барановська, К. Белдарейн, В. Білозубенко, Н. Бочарова, Ю. Вовк, Дж. Годдард, І. Дегтярьова, І. Єгоров, Ю. Козак, А. Лаго, М. Ландабасо, Н. Логвінова,

Ф. МакКенн, Л. Мельник, К. Морган, Ж. Рібера, П. Самуельсон, А. Санчес, Дж. Ю. Стігліц, І. Стойко, К. Ферас, Д. Фореї, Я. Чорногор, О. Шнирков, О. Юрчак. Проте, залишаються недостатньо дослідженими можливості застосування європейського досвіду розвитку інноваційного потенціалу української економіки. Також недостатньо розробленими є проблеми використання комплексу інструментів розвитку інноваційного потенціалу галузі, націлених на забезпечення стійкого національного економічного зростання.

Досвід провідних світових економічних систем підкреслює значущість дослідження системоутворюючих засад формування і використання потенціалу в усіх його формах та проявах. Для ефективного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності авіаційної галузі необхідно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудова та інші елементи потенціалу. Це зумовлює виключну увагу керівників підприємницьких структур до ефективного управління технологічними та організацій-

ними змінами, а особливо до алгоритмів визначення та використання їх потенційних соціально-економічних можливостей. Серед галузей українського машинобудування, які володіють найбільшим потенціалом до розвитку безперечним є авіабудування. Ефективне функціонування даної галузі забезпечує ряд конкурентних переваг для економіки країни, серед яких можна виокремити наступні: а) значні надходження до бюджету, б) провідні позиції на міжнародній арені, в) робочі місця для висококваліфікованих кадрів, г) співпраця з економічно розвиненими країнами. Оскільки світове господарство піддається жорсткій конкуренції провідних лідерів за ринки збуту та лідерство у галузях, тому доцільно проаналізувати діяльність даних лідерів у галузі авіабудування та визначити конкурентні можливості вітчизняних підприємств. Україна належить до небагатьох країн світу, що володіють повним циклом (макротехнологією) створення авіаційної техніки, і займає провідне місце на світовому ринку, що не раз доведено як у цивільній, так і у військовій авіації. За рівнем розвитку літакобудування країна належить до найбільш розвинутих держав. Таку промисловість мають п'ять-шість держав, які застосовують новітні технології у повному циклі виробництва авіаційної техніки. Україна на сьогодні може пишатися деякими моделями літаків типу Ан, які успішно конкурують зі світовими зразками. Але наша авіаційна техніка має певні конкурентні переваги у порівнянні із закордонними аналогами. Авіаційна промисловість є одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної української економіки, тому необхідна державна підтримка галузі. Варто зазначити, що державна підтримка галузі недостатня, галузь потребує стратегічних недержавних інвестицій. Останні новини про відновлення авіаційної техніки для потреб армії красномовно свідчать про значний потенціал авіаеромотної галузі, як складової авіаційного комплексу України. Літакобудування є однією з найбільш прибуткових, задіяних в міжнародних економічних відносинах, і, в той же час, найбільш капіталоемних галузей машинобудування, а також можна говорити про бюджетотворюючу функцію авіаційної галузі загалом.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Загальний потенціал авіапідприємства – це домінуюча сукупність внутрішніх можливостей та зовнішніх економічних чинників та ресурсів, які створюють передумови для сталого розвитку та забезпечують місію, стратегічні і тактичні цілі підприємства у сфері авіаційної діяльності. Українське авіабудування дійсно є стратегічно важливим для розвитку національної економіки. Потенціал галузі складають не лише авіаційні заводи та авіакомпанії, а і наявність кваліфікованих кадрів та розвинутої наукової бази. Також слід зазначити, що не останню роль в нарощуванні потенціалу авіапідприємств відіграють певні зрушення і зміни в законодавстві та впровадженні програм розвитку цілої галузі. Максимально ефективно використання та поєднання науки і виробництва – мета, яка допоможе налагодити співпрацю в галузі, вийти на міжнародні ринки з конкурентоспроможною продукцією. Під потенціалом слід розуміти і налагоджену співпрацю з партнерами з закордонними партнерами. На сучасному етапі переважає перевага та розвитку

авіаційної галузі є питання відмови від традиційного партнерства в створенні літаків сімейства Ан, але це не має зашкодити подальшому пошуку партнерів в інших країнах, оскільки самостійний вихід на нові ринки має певний набір складностей і ризиків. Без сумнівів, це тимчасова ситуація невизначеності, яка зміниться під впливом позитивних зрушень на політичній та економічній арені.

За експертними оцінками, розвиток нових проектів і вихід української техніки на міжнародні ринки стануть комерційно вигідними лише після початку серійного виробництва відповідних літаків. А отже, на даному етапі одним із можливих шляхів вирішення цього завдання є державне фінансування програм і держзамовлення на нову техніку (наприклад, для озброєння української армії).

Специфіка асортименту продукції українських авіа заводів, яка історично склалася, виявляється в тому, що профільною продукцією для українських підприємств залишаються транспортні, а також пасажирські літаки для регіональних і середніх магістральних ліній. Це дозволяє українським виробникам розійтися по різних ринкових нішах з найбільшими світовими виробниками літаків. Однак, саме ніша магістральних пасажирських лайнерів, звичайно, вважається найприбутковішою. Основними причинами уповільнення темпів розвитку вітчизняного авіаційного комплексу є скорочення технологічних розробок та інтелектуальних ресурсів, а також відсутність активної міжнародної співпраці. Відбувається погіршення вікової структури кадрового потенціалу галузі, що загрожує її перспективам. Шляхи реалізації потенціалу авіаційного транспорту полягають у зміцненні матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств, впровадженні нових форм надання послуг по перевезенню пасажирів, розбудові нових терміналів на базі окремих аеропортів. Тим більше, що на цей час впроваджується програма по об'єднанню всіх аеропортів по Україні, що є цільовою Програмою розвитку аеропортів до 2023 р. До найважливіших завдань авіації належать також посилення безпеки перевезень, лібералізація умов виконання міжнародних авіаційних польотів між Україною та ЄС.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інфраструктура, технологічне обладнання, методи управління на серійних літакобудівних заводах не відповідають сучасним ринковим вимогам. Виходячи з цього, для подальшого розвитку авіаційного потенціалу слід формувати стратегію виробництва авіатехніки з урахуванням стану зовнішнього ринку, наявного в Україні науково-технічного, виробничого і фінансового потенціалу. Суб'єктам підприємницької діяльності треба вжити певних заходів щодо оновлення основних фондів, фінансування наукових досліджень, співробітництва з закордонними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, стимулювання інвестицій.

Вітчизняні підприємства, хоча і не є досить ефективними та продуктивними за сучасними стандартами, проте можуть стати початківцями в розвитку не лише інвестиційної привабливості галузі, а й науково-дослідницького потенціалу країни, міжнародних зв'язків, грантів тощо. Авіаційний потенціал України за умови його ефективного використання та розвитку здатний

забезпечити державі стійкі позиції серед провідних авіаційних держав світу. Україна буде мати лідерські позиції авіаційної промисловості не тільки на внутрішньому, а й на світовому ринку та зможе конкурувати з країнами-лідерами у цій сфері у світовому масштабі.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз засвідчує недостатню ефективність державного регулювання та протекціонізму авіаційній галузі, оскільки цьому ринку притаманні такі риси як нестабільність, низька конкурентоспроможність. Як наслідок, на сьогодні український авіаційний ринок ще не в повній мірі готовий до роботи в умовах «відкритого неба», а адаптовані до європейських стандартів нормативно-правові акти не враховують стан ринку авіаційних послуг в Україні та потреби національних компаній. З метою удосконалення механізмів державного регулювання стосовно сертифікації, страхування, державного контролю та нагляду за безпекою цивільної авіації підготовлено низку проєктів регуляторних актів, які сприятимуть підвищенню технічного стану повітряних суден, аеродромів та аеропортів, рівня обслуговування користувачів суб'єктами наземних служб в аеропортах, розвитку авіаційного сполучення в Україні та підвищенню привабливості ринку авіаційних перевезень. Все це є невід'ємними складовими експортного потенціалу галузі, а їх розгляд має носити комплексний характер та сприяти розвитку по всіх напрямках співпраці. Вимоги інтеграції у світовий економічний простір диктують необхідність забезпечення єдності технічної бази та технологій, що застосовуються на ринку авіаперевезень. Більшості українських авіапідприємств необхідний час та прямі інвестиції для виконання вимог відповідності європейським нормам і стандартам.

Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку авіаційної промисловості України на період до 2020 року.
2. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/451/>
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України. Про схвалення «Транспортної стратегії України на період до 2020 року» від 20 жовтня 2010 р. № 2174-р. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
4. David F.R. *Strategic management: concepts and cases*. USA, Prentice Hall, 2009. 704 p.
5. Christensen J.L. *Product Innovation, Interactive Learning and Economic Performance* / J.L. Christensen, B.A. Lundvall (ed.). Amsterdam: Elsevier, 2004. Vol. 2. № 7, pp. 29-36.
6. Gerrard M.B. *What are public-private partnerships, and how do they differ from privatizations*. *Finance & Development*. 2011. Vol. 38. № 3. pp. 12-18.

References

1. *The Concept of the State Target Scientific and Technical Program for the Development of the Aviation Industry of Ukraine for the period up to 2020*. (in Ukrainian).
2. National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/451/> (in Ukrainian).
3. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Approval of the "Transport Strategy of Ukraine for the Period up to 2020" of October 20, 2010 № 2174-r. URL: <http://www.rada.gov.ua>
4. David F.R. *Strategic management: concepts and cases*. USA, Prentice Hall, 2009. 704 p.
5. Christensen J.L. *Product Innovation, Interactive Learning and Economic Performance* / J.L. Christensen, B.A. Lundvall (ed.). Amsterdam: Elsevier, 2004. Vol. 2. № 7, pp. 29-36.
6. Gerrard M.B. *What are public-private partnerships, and how do they differ from privatizations*. *Finance & Development*. 2011. Vol. 38. № 3. pp. 12-18.

ШУМ

Михайло Анатолійович
Kaf.oblik.hif@gmail.com

к. е. н., доцент, завідувач кафедри,
Харківський інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

ЯКИМЕНКО

Оксана Євгенівна
oeyakimenko@gmail.com

старший викладач, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

ЛОГВІНОВ

Сергій Анатолійович
kostenko_ta@i.ua

магістрант, Харківський інститут
фінансів Київського національного
торговельно-економічного
університету

УДК 657.422.13

ПРОБЛЕМИ ВІДОБРАЖЕННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ РАХУНКІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

THE PROBLEM OF ACCOUNTING FOR TRANSACTIONS USING ACCOUNTS SPECIAL PURPOSE

Статтю присвячено дослідженню проблемних питань відображення в обліку операцій з використанням рахунків спеціального призначення. Мета дослідження полягає в уточненні економічної сутності та практики застосування рахунків спеціального призначення в системі бухгалтерського обліку. Під час дослідження було розкрито специфіку призначення субрахунків 315, який слід використовувати для забезпечення функціонування СЕА ПДВ, та 316, який використовують для попереднього розподілу коштів в іноземній валюті, що надходять на користь власника рахунку. Отже, досліджувані об'єкти, незважаючи на суперечливий характер свого призначення та особливості використання, відносяться до складу активів підприємства.

* * *

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов отражения в учете операций с использованием счетов специального назначения. Цель исследования заключается в уточнении экономической сущности и практики применения счетов специального назначения в системе бухгалтерского учета. В ходе исследования было раскрыто специфику назначения субсчетов 315, который используется для обеспечения функционирования СЭА НДС, и 316, который используют для предварительного распределения средств в иностранной валюте, поступающих в пользу владельца счета. Итак, исследуемые объекты, несмотря на противоречивый характер своего назначения и особенности использования, относятся к активам предприятия.

* * *

The article is devoted to the research of sustained issues of reflection in the system of accounting operations with the use of special purpose accounts. It is determined that over the past few years, there has been a change in the current legislation on the administration of value added tax, state regulation of export operations, which led to the emergence of new accounting objects and, accordingly, the emergence of new special-purpose sub-accounts in the area of accounting for transactions in accounts with banks. Consequently, the above-mentioned innovations caused a lot of questions about the nature and practice of using special-purpose accounts, which emphasizes the relevance of the research topic. The purpose of the study is to clarify the economic essence and the practice of using special-purpose accounts in the accounting system.

In order to comply with the requirements of the current legislation in order to streamline certain provisions of the Tax Code of Ukraine and legislative acts in the field of state regulation of foreign economic activity, the chart of accounts was supplemented by subaccounts 315 "Special accounts in national currency" and 316 "Special accounts in foreign currency". During the study, the specifics of sub-accounts 315 intended to be used to ensure the functioning of the system of electronic value-added tax administration, and 316, which are used for the preliminary allocation of foreign currency in favor of the account holder, are subject to mandatory sale (in the amount of 50%) in accordance with the requirements of the current legislation. Thus, the investigated objects of accounting, regardless of the contradictory nature of their purpose and peculiarities of use, are included in the assets of the enterprise and, therefore, should be reflected in the financial statements in accordance with the norms of the Accounting Standards (Standards).

Ключові слова: рахунки бухгалтерського обліку, законодавча база, податок на додану вартість, рахунки в банках, розподільчі рахунки, іноземна валюта

Ключевые слова: счета бухгалтерского учета, законодательная база, налог на добавленную стоимость, счета в банках, распределительные счета, иностранная валюта

Keywords: accounting records, legislative base, value added tax, bank accounts, distribution accounts, foreign currency

ВСТУП

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» встановлює вимоги щодо дотримання принципів бухгалтерських обліку при складанні фінансової звітності, зокрема, принципу повного висвітлення (фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фак-

тичні та потенційні наслідки операцій і подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її підставі), принципа превалювання сутності над формою (операції повинні обліковуватися відповідно до їх суті, а не тільки виходячи з юридичної форми), принципу єдиного грошового вимірника тощо.

Проте, протягом декількох останніх років відбулися зміни чинного законодавства щодо адміністрування податку на додану вартість, державного регулювання операцій з експорту, що призвело до появи нових об'єктів бухгалтерського обліку і відповідно появи нових субрахунків спеціального призначення на ділянці обліку операцій на рахунках в банках. А отже, вищезазначені новації викликали чимало питань щодо сутності та практики використання рахунків спеціального призначення, що підкреслює актуальність теми дослідження.

Теоретичну основу дослідження питань організації обліку операцій на рахунках в банках склали нормативно-правові акти, наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: А.Б. Борисов, Р.П. Дянів, Й.С. Завадський, А.Г. Загородній, В.Г. Золотогоров, Г.О. Партин, М.І. Савлук, В.С. Сухарський, А.І. Щетинін та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає в уточненні економічної сутності та практики застосування рахунків спеціального призначення в системі бухгалтерського обліку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічним та інформаційним підґрунтям статті виступають наукові праці, матеріали Інтернет-сервісів з питань бухгалтерського обліку, нормативно-законодавчі акти тощо.

Під час проведення дослідження були використані методи аналізу, логічного узагальнення, порівняння, діалектичного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно п. 3 наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» від 18.06.2015 р. № 573 з метою впорядкування окремих положень Податкового Кодексу України та законодавчих актів в сфері ЗЕД План рахунків бухгалтерського обліку був доповнений наступними субрахунками: 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» та 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті». Ці субрахунки відкриті до основного рахунку 31 «Рахунки в банках», який призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на рахунках в банку, які можуть бути використані для поточних операцій.

Проте, Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну від 30.11.99 р. № 291 визначено, що призначені субрахунки:

- 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» – для обліку коштів на рахунку у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, відкритому платнику податку в Казначействі, а також на інших спеціальних рахунках, відкритих у банку та / або органі Казначейства відповідно до законодавства, тощо;
- 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» – для обліку коштів в іноземній валюті, що підлягають розподілу або додатковому попередньому контролю, у тому числі сум коштів в іноземній валюті, що підлягають обов'язковому продажу відповідно до законодавства [1].

Водночас, згідно із чинним законодавством банк відкриває клієнтам: поточні рахунки – за договором банківського рахунка; вкладні (депозитні) рахунки – за договором банківського вкладу.

Основний (поточний) рахунок призначений для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог українського законодавства [6].

На практиці банки відкривають поточні рахунки в національній та іноземних валютах або мультивалютні поточні рахунки, а також «особливі» поточні рахунки (зокрема, серед інших до них можуть бути віднесені рахунки із спеціальним режимом використання – відкриваються у випадках, передбачених законами України або актами КМУ).

Як можна побачити, призначення введених субрахунків не зовсім відповідає законодавчо встановленому порядку обліку операцій на рахунках в банку. Тому є необхідність в більш ретельному дослідженні практики застосування цих субрахунків.

Так, у зв'язку з впровадження системи електронного адміністрування податку на додану вартість (СЕА ПДВ) було запропоновано використовувати спеціальний рахунок, який відкривається у Державній казначейській службі України. Даний субрахунок призначений тільки для обліку грошових коштів, а не контролю реєстраційної суми ПДВ.

Для забезпечення інформування платників ПДВ щодо реквізитів рахунків, відкритих в системі електронного адміністрування ПДВ, Державна фіскальна служба України формує та направляє платнику податку електронне повідомлення про відкриття та реквізити ПДВ-рахунку за формою J(F)1490801. Сформоване повідомлення направляється на електронну адресу платника податку, яка наявна в базах даних ДФС на час формування такого повідомлення [2].

За дебетом субрахунку 315 відображається перерахування грошових коштів на рахунок в СЕА у випадках, передбачених в п. 2001.4 ПКУ, а саме:

- самим підприємством - платником ПДВ зі свого поточного рахунку для реєстрації вихідних податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних або для сплати в бюджет узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ – у кореспонденції з кредитом субрахунку 311;

- Казначейством у випадку повернення надмірно сплачених грошових зобов'язань з ПДВ (повернення здійснюється за заявою платника, складеною в довільній формі) на підставі п. 43.4 ПКУ – в кореспонденції з кредитом субрахунку 6415.

Не можуть бути зараховані на рахунок в СЕА:

- зайво нараховані грошові зобов'язання за іншими податками і зборами, окрім ПДВ;
- помилково сплачені грошові зобов'язання, в тому числі з ПДВ.

За кредитом субрахунку 315 відображається списання грошових коштів з рахунку в СЕА, яке здійснюється відповідно до п. 2001.5 ПКУ:

- перерахування грошових коштів до бюджету (здійснюється Казначейством автоматично на підставі даних ряд. 18.1 декларації) у кореспонденції з дебетом субрахунку 641 / ПДВ;

- повернення на поточний рахунок коштів, що перевищують суму задекларованих до сплати податкових зобов'язань та суму податкового боргу з ПДВ (проводиться Казначейством автоматично на підставі даних додатку 4 до декларації) в кореспонденції з дебетом субрахунку 311. Відзначимо, що сума повернення не може бути більше, ніж реєстраційна сума на дату подання декларації [5].

Залишок коштів за дебетом субрахунку 315 на дату балансу відображається в рядку 1165 «Гроші та їх еквіваленти» Активу Балансу (Звіту про фінансовий стан) за формою № 1, № 1-м або № 1-мс.

Згідно з правилами, установленними НБУ, при зарахуванні коштів на інвалютні рахунки підприємства частина коштів надходить на поточний інвалютний рахунок безпосередньо, а частина – через розподільчий рахунок.

При цьому надходження, що потрапили на поточний рахунок через розподільчий рахунок, підлягають обов'язковому продажу в розмірі 50 % загальної суми такого надходження, за винятком, зокрема, таких видів надходжень:

- коштів, отриманих резидентами-посередниками і призначених для подальшого перерахування їх власникам (довірителям, принципалам, комітентам);
- благодійної допомоги на користь її набувача;
- помилкових переказів;
- інших надходжень.

Обов'язковому продажу підлягає іноземна валюта 1-ї групи Класифікатора інвалюти і банківських металів, затвердженого постановою Правління НБУ від 12.06.18 р. № 65, і російські рублі. Продаж інвалюти здійснюється з розподільчого рахунку без доручення клієнта виключно наступного дня після її зарахування із цього приводу [4].

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкцією про його застосування, що затверджені постановою Правління НБУ від 11.09.2017 № 89, операції з клієнтами – суб'єктами господарювання (юрособами і фізособами-підприємцями) відображаються на балансових банківських рахунках класу 2 «Операції з клієнтами». Цей рахунок відкривається персонально кожному клієнтові та застосовується для обліку коштів, що підлягають розподілу або додатковому контролю, у тому числі в інвалюти, призначеній для обов'язкового продажу. Режим роботи рахунку для клієнта банку обмежений: про зарахування інвалюти та її списання з такого рахунку він дізнається з відповідних виписок банку, при цьому самостійно розпоряджатися грошима не може.

Розподільчий рахунок є транзитним: він використовується банком для обліку платежів на якийсь час до перерахування їх за призначенням згідно з нормативно-правовими актами або договорами [3].

Проте інвалюта, зарахована на розподільчий рахунок, безперечно, належить клієнтові, на користь якого вона зарахована. А гроші, перераховані з розподільчого рахунку на поточний рахунок, опиняються в повному розпорядженні клієнта.

Як видно, опис субрахунку 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» повністю відповідає опису рахунку 260 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», наведеному в Інструкції № 89.

Таким чином, щодо коштів на субрахунок 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті», то вони належать до активів підприємства; а отже, рух грошей на розподільчому рахунку можна вважати господарською операцією. Залишок іноземної валюти на розподільчому рахунку можна вважати монетарною статтею балансу відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», а значить, щодо нього визначаються курсові різниці на дату балансу і на дату здійснення господарської операції – в її межах або за всією статтею, що визначається обліковою політикою підприємства).

ВИСНОВКИ

Перерахування сум ПДВ для реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних, а також для сплати узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ здійснюється виключно на рахунок в СЕА і в бухгалтерському обліку відображається з використанням субрахунку 315 з подальшим відображенням списання ПДВ до бюджету.

Щодо коштів на субрахунок 316, то вони можуть бути визнані монетарними активами підприємства. Курсові різниці за монетарними статтями можна визначати на дату зарахування інвалюти на розподільчий рахунок. Крім того, на цю дату можна брати курс НБУ для визначення доходу від експорту товарів, робіт або послуг, коли першою подією в операції є отримання передоплати від нерезидента.

Список використаних джерел

1. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Інструкція затверджена у Міністерстві фінансів України від 30.11.99 р. № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
2. Про електронне адміністрування ПДВ. URL: mk.sfs.gov.ua/media-ark/local-news/print-207516.html
3. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: Інструкція затверджена Постановою Національного банку України від 11.09.2017 р. № 89. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26>
4. Про запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті та встановлення розміру обов'язкового продажу таких надходжень: Постанова Національного банку України від 12.06.2018 р. №65. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-18>
5. Податковий Кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>
6. Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах: Інструкція затверджена постановою Правління НБУ від 12.11.03 р. № 492. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>

References

1. About the Application of the Account of Accounts of Assets, Capital, Commitments and Business Operations of Enterprises and Organizations: The Instruction was approved by the Ministry of Finance of Ukraine from 30.11.99. № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (in Ukrainian).
2. About e-administration of value added tax. URL: mk.sfs.gov.ua/media-ark/local-news/print-207516.html (in Ukrainian).
3. About the Application of the Accounting Scheme of Banks of Ukraine: The Instruction was approved by the Resolution of the National Bank of Ukraine dated September 11, 2017 № 89. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26> (in Ukrainian).
4. About the introduction of mandatory sale of foreign currency

receipts and the establishment of the mandatory sale of such proceeds: Resolution of the National Bank of Ukraine dated June 12, 2018, № 65. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-18> (in Ukrainian).

5. Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>

(in Ukrainian).

6. About the Procedure for Opening, Use and Closing Accounts in the National and Foreign Currencies: The Instruction was approved by the Resolution of the NBU Board dated November 12, 2003 № 492. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?> (in Ukrainian).

ШУМ

УДК 339.564

ЯКИМЕНКО

Михайло Анатолійович
Kaf.oblik.hif@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І
ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З
ЕКСПОРТУ РОБІТ, ПОСЛУГ

Олена Михайлівна
oeyakimenko@gmail.com

ACTUAL PROBLEMS OF ACCOUNTING
AND TAXATION OF EXPORT
OPPORTUNITIES FOR WORK, SERVICES

к.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торгівельно-економічного
університету

магістрант, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

Статтю присвячено дослідженню питань впровадження експорту робіт та послуг в контексті лібералізації законодавства. Мета дослідження полягає у дослідженні актуальних проблем обліку і оподаткування операцій з експорту робіт, послуг. У статті було розкрито підходи до трактування поняття «експортні операції» в законодавчому полі, визначено особливості документального оформлення та оподаткування операцій з експорту, встановлено вимоги для застосування пільгових умов здійснення експорту послуг (окрім транспортних та страхових). Таким чином, чітке трактування поняття «експортні операції», «експорт послуг» надасть українським виконавцям використовувати найбільш вигідні умови щодо документального забезпечення та оподаткування таких послуг.

* * *

Статья посвящена исследованию вопросов экспорта работ и услуг в контексте либерализации законодательства. Цель исследования заключается в исследовании актуальных проблем учета и налогообложения операций по экспорту работ, услуг. В статье было раскрыто подходы к трактованию понятия «экспортные операции» в законодательном поле, определены особенности документального оформления и налогообложения операций по экспорту, установлены требования для применения льготных условий осуществления экспорта услуг (кроме транспортных и страховых). Таким образом, четкое определение понятия «экспортные операции», «экспорт услуг» предоставит украинским исполнителям наиболее выгодные условия для документального обеспечения и налогообложения таких услуг.

* * *

The article is devoted to the study of issues of the introduction of exports of works and services in the context of the liberalization of legislation. In the introduction, it was determined that a sufficiently large part of foreign economic operations is occupied by export operations. Effective use of the entire complex of modern forms and methods of international business exports positively affects the achievement of a high level of financial results of the enterprise and, accordingly, the economy of the country as a whole. In modern conditions, the importance of the study is evidenced by the increase in export operations. In particular, it emphasizes the relevance of the research topic. The purpose of the study is to study current accounting and taxation problems of export operations of works and services.

Ukrainian business entities are increasingly interested in foreign counterparts by their products. In 2017, the volume of export of services to the EU countries amounted to 3452.7 million dollars US and increased compared to 2016. by 14.9%. The share of total exports of services to the EU countries amounted to 32.2%, (in 2016 - 30.5%).

The article clarified the approaches to the interpretation of the concept of "export operations" in the legislative field, since there is no single interpretation of such concept in the current normative acts of Ukraine, features of documentary registration (application of electronic document circulation with a foreign counterparty in the course of transactions) and taxation of export transactions (the zero rate of value added tax on the export of goods, works and services outside the customs territory of Ukraine), requirements for the application of preferential terms (with canceling exchange control) export of services (excluding transport and insurance) provided a clear consolidation of the concept of "services" in foreign trade contracts.

Thus, a clear interpretation of the concept of "export operations", "export of services" will enable Ukrainian executors to use the most favorable conditions for documentary provision and taxation of such services.

Ключові слова: експорт, законодавча база, договір, податок на додану вартість, електронний документообіг, послуги, пільги

Ключевые слова: экспорт, законодательная база, договор, налог на добавленную стоимость, электронный документооборот, услуги, льготы

Keywords: exports, legislation, Treaty, value added tax, electronic document management, services, incentives

ВСТУП

Зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання створює умови для їхнього ефективного функціонування в сучасній ринковій економіці і формує об'єктивну основу інтеграції України в світову господарську систему.

Значну частину зовнішньоекономічних операцій займають експортні операції. За ефективного викорис-

тання всього комплексу сучасних форм і методів міжнародного бізнесу вона позитивно впливає на досягнення високого рівня фінансових результатів підприємства та, відповідно, економіки країни в цілому. В сучасних умовах про важливість дослідження свідчить збільшення обсягів експортних операцій. Зокрема, що підкреслює актуальність теми дослідження. Найбільш ґрунтовно проблеми обліку експортних операцій роз-

глянути у працях таких вітчизняних вчених, як: Ф.Ф. Бутинець, М.О. Виноградова, В.В. Євдокимов, І.В. Жиглей, Л.І. Жидеєва, Г.Ю. Кобляньська, Ю.А. Кузьмінський, Л.П. Кулаковська, І.О. Лукашова, О.Д. Михасик, М.Ф. Огійчук, В.М. Пархоменко, О.І. Пилипенко, Ю.В. Піча, Л.А. Суліменко, К.О. Утенкова, Н.В. Федькевич. У розробку питань удосконалення системи бухгалтерського обліку вагомий внесок зробили зарубіжні дослідники: В.П. Астахов, К. Вінярська (K. Winiarska), А.В. Віслова, Л.Н. Водопьянова, Н.Ю. Груніна, А.С. Кабиткіна, Ж.Г. Леонтєва, Ю. Римарчик (J. Rymarczyk), Н.Т. Шалашова.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні актуальних проблем обліку і оподаткування операцій з експорту робіт, послуг.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження використовувались як загальнонаукові методи пізнання, так і специфічні. Визначальними були такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння. Спеціальні методи дослідження (методи статистичних групувань, узагальнення, порівняння, ототожнення, графічний метод) використовувались при розгляді синтетичного й аналітичного обліку операцій з експорту та визначенні особливостей оподаткування таких операцій.

Методологічним та інформаційним підґрунтям статті виступають наукові праці, матеріали Інтернет-сервісів з питань бухгалтерського обліку, нормативно-

законодавчі акти тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Українські суб'єкти господарювання своїми продуктами все частіше викликають зацікавленість у іноземних контрагентів.

У 2017 р. обсяг експорту послуг до країн ЄС становив 3452,7 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2016 р. на 14,9 %. Питома вага експорту послуг країнам ЄС у загальному обсязі складала 32,2 %, (у 2016 р. - 30,5 %). Найбільші обсяги експорту країнам ЄС припадали на транспортні послуги – 37,2 % від загального обсягу експорту послуг до країн ЄС, з переробки матеріальних ресурсів – 24,5 %, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 18,9 % (комп'ютерні – 73,6 %, інформаційні – 14,5 % та ділові – 12,7 % (професійні та консалтингові – 48,6 %). [1]

Якщо розглядати такі операції з боку законодавства, то виникає проблема щодо віднесення тієї чи іншої операції до експортної. Це зумовлено тим, що не існує єдиного тлумачення поняття «експортні операції» в чинних нормативних актах України (рис. 1). Так, в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та в Податковому кодексі України використовуються поняття «експортні операції», але визначення його немає, є лише деякі тлумачення схожі на нього [2; 3]. В Митному кодексі України зазначено поняття експорту, під яким розуміється митний режим експорту [4].

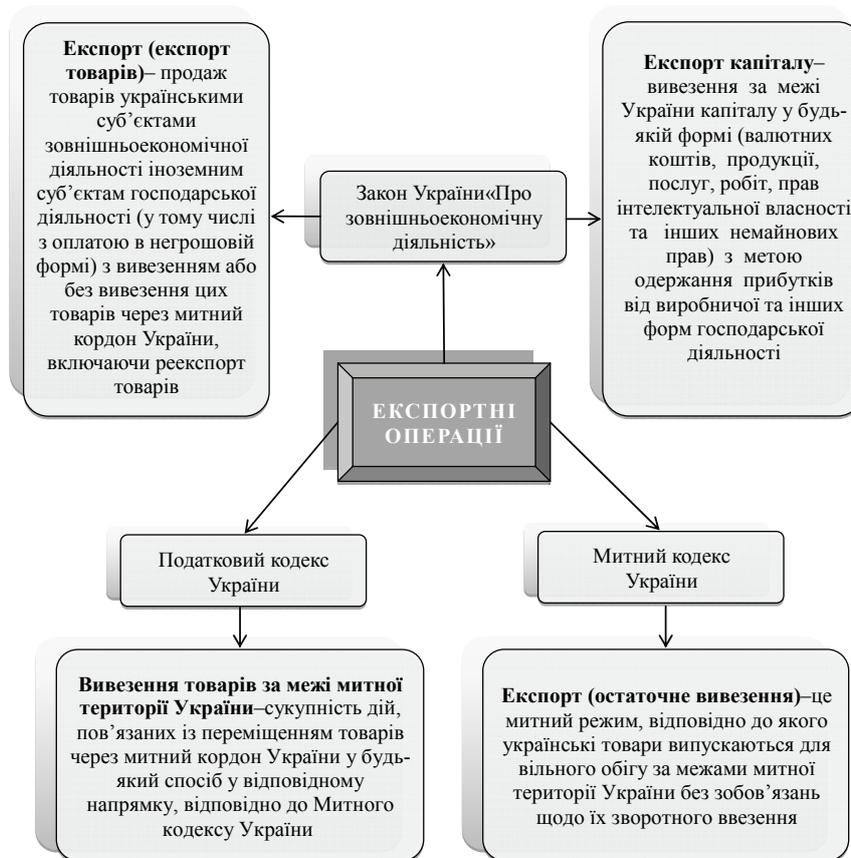

Рис. 1. Законодавче тлумачення поняття «експортні операції»

Тобто, для фіскальних і митних органів експортні операції – це операції, які пов'язані тільки з вивезен-

ням товарів (робіт, послуг) за межі території України. У Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність»

існує два поняття, які відображують сутність поняття «експортні операції» – це експорт товарів та експорт капіталу. Відмінність в тому, що товари, які продані іноземному контрагенту на території України, будуть відноситися до зовнішньоекономічної діяльності, а продаж капіталу до такої діяльності відноситися не буде. Але, згідно податкового та митного законодавства, до експортних операцій буде відноситися тільки продаж товарів та капіталу, які вивозяться за межі митного кордону України, і тому краще вести облік відповідно до цього законодавства, щоб отримувати пільгову ставку податку на додану вартість.

Одним із митних платежів при здійсненні експорту є податок на додану вартість. Він є одним із найрозповсюдженіших непрямих податків, що використовуються для оподаткування товарів, вироблених у внутрішній економіці, у тому числі для експорту.

Як зазначено в п. 185.1 ПКУ, об'єктом оподаткування ПДВ є операції платників податку з вивезення товарів за межі митної території України [3]. Товари вважаються вивезеними за межі митної території України в митному режимі експорту, якщо таке вивезення підтверджене в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, та митною декларацією.

При вивезенні товарів за межі митної території України у митному режимі експорту для оподаткування ПДВ застосовується нульова ставка ПДВ. При цьому, якщо експортуються товари, які звільнено від ПДВ при їх поставці на митній території України, то в такому разі теж застосовується нульова ставка ПДВ. Але слід врахувати, що в деяких випадках експорту товарів нульова ставка ПДВ не застосовується (при вивезенні культурних цінностей, брухту чорних і кольорових металів, деякого паперу та картону для утилізації, деяких зернових і технічних культур) [3].

Державне регулювання у сфері ЗЕД за останній рік значно лібералізувало зовнішньоекономічні відносини в ІТ-сфері.

Так, наприкінці 2016 р. було прийнято Закон України № 1724-VII, яким спрощується проведення операцій з експорту послуг [6]:

- відтепер резиденти, які здійснюють експорт послуг (окрім транспортних і страхових), прав інтелектуальної власності, авторських і суміжних прав, не повинні будуть дотримуватися законодавчо встановленого строку розрахунків за цими операціями (зараз такий строк становить 120 днів);

- у разі експорту послуг (крім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у т.ч. в електронному вигляді, за надані послуги;

- подаючи документи до банку, експортери зможуть не перекладати на українську мову документи, у т.ч. рахунок (інвойс), викладених англійською мовою чи викладених іншою іноземною мовою з одночасним викладенням англійською мовою;

- також банки зможуть використовувати копії документів, у т.ч. рахунок (інвойс), в електронній формі для валютного контролю за експортно-імпортними операціями резидентів. Для цього резидент повинен

буде відсканувати оригінал документа на паперовому носії інформації та засвідчити його електронним цифровим підписом (для юридичних осіб – підписом уповноваженої особи).

Водночас, зі спрощенням експорту послуг, виникла інша правова колізія: проблема однозначного трактування понять «робота» або «послуга», які досить широко використовуються у взаємовідносинах в ІТ-сфері, у вітчизняному законодавстві не врегульована. А це має принципове значення в організації документообігу та валютного контролю за такими операціями.

В українському законодавстві розмежування понять «робота», «послуга» майже не існує. Так, при укладанні договорів на надання послуг (виконання робіт) для визначення предмету договору слід спиратися на Цивільний Кодекс України.

Так, гл. 61 ЦКУ регулюється порядок укладання договорів підряду на виконання різних видів робіт [5]. Аналізуючи зміст глави, можна зробити висновок, що принципове значення має матеріально визначений результат виконання роботи, саме результат має бути переданий замовникові. При цьому інтересом замовника виступає матеріальний результат дій виконавця.

Главою 65 ЦКУ регулюється порядок укладання договорів на надання послуг, згідно з якою замовника цікавить саме процес виконання дій, послуга не має матеріально вираженого результату або цей результат невід'ємний від самої дії або діяльності [5]. Також важливим є те, що послуги споживаються в процесі виконання певної дії або виконання певної діяльності.

Водночас, для потреб бухгалтерського обліку все ж таки слід спиратися на вимоги та поняття, що встановлені Податковим Кодексом України.

Слід зазначити, що в сфері інформаційних технологій така межа відмінностей між роботами та послугами є досить умовною. А це ускладнює застосування пільгових умов щодо державного контролю особливо у сфері ЗЕД, оскільки предмет договору може підлягати оскарженню контролюючими органами.

ВИСНОВКИ

Отже, можна зазначити, унесені законодавчі зміни щодо можливостей використання електронного документообігу при оформленні взаємовідносин з іноземними контрагентами значно спрощують документальне оформлення операцій з експорту послуг. Враховуючи специфіку надання окремих послуг та здійснення розрахунків з замовником – нерезидентом, скасування валютного контролю при експорті послуг (окрім транспортних та страхових) є однозначно позитивним кроком. Але слід зауважити, що попри лібералізацію законодавства саме чітке і однозначне трактування поняття «послуга» надасть можливість уникати валютного контролю при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

Список використаних джерел

1. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2017 році: статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ES_2017.pdf

2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України № 959-12 від 16.04.1991 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.

3. Податковий Кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>

4. Митний Кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012 №4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

5. Цивільний Кодекс України: Кодекс України від 16.03.2003 №435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг: Закон України № 1724-VIII від 03.11.2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19>

References

1. Statistical yearbook cooperation between Ukraine and EU countries in 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ES_2017.pdf (date of access: 05.11.2018). (in Ukrainian).

2. About Foreign Economic Activity: Law of Ukraine № 959-12 of 16.04.1991. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (in Ukrainian).

3. Tax Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?> (in Ukrainian).

4. Customs Code of Ukraine: Code of Ukraine dated March 13, 2012 №4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (in Ukrainian).

5. Civil Code of Ukraine: Code of Ukraine dated March 16, 2003, № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (in Ukrainian).

6. On amendments to certain laws of Ukraine on elimination of administrative barriers to export of services: Law of Ukraine № 1724-VIII of 03.11.2016. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19> (in Ukrainian).

СОПІЛЬНИК
Любомир Іванович

УДК 657.1

СОПІЛЬНИК
Ростислав Любомирович

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК
ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

ACCOUNTING AS AN ELEMENT OF
MANAGEMENT DECISIONS
SUPPORT SYSTEM

д.т.н., д.ю.н., професор, ПВНЗ
"Львівський університет бізнесу
та права"

д.ю.н., доцент, професор кафедри,
ПВНЗ "Львівський університет
бізнесу та права"

У статті представлено узагальнення наукових підходів до визначення взаємовідношення бухгалтерського обліку та процесу прийняття управлінських рішень. Запропоновано розглядати бухгалтерський облік як елемент системи підтримки управлінських рішень. Доведено, що з такого ракурсу особливо важливими виявляються питання технологічного, кадрового та комунікаційного характеру. Розроблено рекомендації щодо техніко-технологічного, кадрово-компетентнісного та комунікаційного забезпечення прийняття управлінських рішень на основі облікових даних.

* * *

В статье представлены обобщения научных подходов к определению взаимоотношения бухгалтерского учета и процесса принятия управленческих решений. Предложено рассматривать бухгалтерский учет как элемент системы поддержки управленческих решений. Доказано, что с такого ракурса особенно важными оказываются вопросы технологического, кадрового и коммуникационного характера. Разработаны рекомендации по технико-технологического, кадрово-компетентностного и коммуникационного обеспечения принятия управленческих решений на основе учетных данных.

* * *

Introduction. Adoption of managerial decisions is the main activity of management personnel of the enterprise, which requires the proper theoretical, methodological, personnel, technical, technological and informational support. It is the information support of the decision-making process at the enterprise often causes quite a lot of questions. The competitiveness and economic security of the enterprise depends on its efficiency. Insufficiently highlighted in the scientific literature is the question of positioning accounting as an element of the system of support for managerial decisions, which we devote to this study.

Purpose. The purpose of the work is to substantiate the accounting as an element of the system of support of management decisions.

Results. The issue of improving the scientific and practical principles of management activity in determining the place of accounting in its system is investigated. The structural relation of management activity and accounting is determined. The interconnection of accounting and control systems is described. The importance of proper logistics of accounting automation as an element of the system of support of managerial decisions is proved. The information-technological aspect of inclusion of accounting as a subsystem of acceptance and support of managerial decisions is considered. The issue of the availability of non-competence competencies for accounting-based management is explored.

Conclusion. On the basis of our research, we come to the conclusion that accounting, along with the main functions, can be considered as one of the most important elements of the system of support for management decisions. According to the results of the study, we formulated practical recommendations. A promising direction for further research is the development of models for coordinating the interaction of the company's personnel with regard to the collection and use of credentials.

Ключові слова: бухгалтерський облік, управлінське рішення, прийняття управлінських рішень, система підтримки управлінських рішень, управлінський облік

Ключевые слова: бухгалтерский учет, управленческое решение, принятие управленческих решений, система поддержки управленческих решений, управленческий учет

Keywords: accounting, managerial decision making, management decisions, system of support of managerial decisions, management accounting

ВСТУП

Прийняття управлінських рішень є основною діяльністю управлінського персоналу підприємства, що вимагає належного теоретико-методичного, кадрового, техніко-технологічного та інформаційного забезпечення. Саме інформаційне забезпечення процесу прийняття рішень на підприємстві нерідко викликає досить багато запитань. Від його ефективності залежить конкурентоспроможність та економічна безпека підприємства.

Бухгалтерський облік як основу прийняття управлінських рішень розглядали Т.П. Банашкевич, М.Я. Дем'яненко, Н.О. Єгорова, В.І. Кузь, Г.М. Лучик, М.З. Матвійчук, Н.Б. Мельник, В.М. Рожелюк та ін. Водночас,

недостатньо висвітленим у науковій літературі є питання позиціонування бухгалтерського обліку як елементу системи підтримки управлінських рішень, якому і присвячуємо дане дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у обґрунтуванні бухгалтерського обліку як елементу системи підтримки управлінських рішень.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження є теорія бухгалтерського обліку та прийняття управлінських рішень.

Робота засновується на наукових публікаціях у фахових економічних виданнях та власному досвіді прийняття управлінських рішень.

Дослідження виконане на основі системного підходу до побудови системи прийняття управлінських рішень. У ході дослідження використано методи теоретичного аналізу, синтезу, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Удосконалення наукових та практичних засад управлінської діяльності вимагає визначення місця бухгалтерського обліку у її системі. З цього приводу Н.О. Єгорова зазначає, що переорієнтація бухгалтерського обліку в бік інтересів управління триває вже досить довго, але він і досі сприймається у вітчизняній практиці здебільшого тільки як інструмент хронометражу господарських операцій та підготовки офіційної звітності. Вирішальним кроком перетворення бухгалтерського обліку в засіб управління є усвідомлення і аналіз його управлінського потенціалу [1, С. 113]. На думку В.І. Кузя, у цілях побудови системи управління бухгалтерський облік слід розглядати як процес ідентифікації релевантної фінансової та нефінансової інформації, її вимірювання та передачу користувачам, що дозволяє їм продукувати обґрунтовані судження і приймати управлінські рішення, раціональні у своїй побудові [2, С. 100].

Щодо структурного співвідношення управлінської діяльності та бухгалтерського обліку, погодимось з М.З. Матвійчуком, котрий наголошує, що системи обліку є головними компонентами інформаційних систем будь-якого підприємства, які накопичують, групують і узагальнюють фінансововиробничу інформацію для керівництва та інших підрозділів підприємства. Управлінський облік, наголошує вчений, базується на методиках, тісно пов'язаних з функціональними процесами в організації [3, С. 235].

З цього приводу Г.М. Лучик зазначає, що інформаційні ресурси є результатом функціонування системи бухгалтерського обліку, яка формує інформаційний простір у системі прийняття управлінських рішень. При цьому, зауважує вчений, сукупність інформації отриманої за результатами діяльності утворює інформаційну базу даних, ефективність якої підвищується за наявності автоматизованої системи, у якій накопичується великий масив постійної попередньо обробленої технічної нормативної, планової і облікової інформації про об'єкт управління, що аналізується [4, С. 185].

Взаємозв'язок систем обліку та управління Н.Б. Мельник та Т.П. Банашкевич вбачають у наступному «Вид або напрям діяльності суб'єкта господарювання є наслідком прийняття керівництвом, управлінським персоналом чи окремою фізичною особою виваженого, ефективного, оптимального із альтернативних рішення. Його підґрунтям є, як правило не лише аналітичні таблиці, розрахунки за формулами, але й інтуїтивні підсвідомі ідеї, зумовлені зовнішніми обставинами. І кожна з них часто базується на раніше опрацьованих, узагальнених, згрупованих облікових даних, які відображені в первинних документах та звітних формах» [5, С. 141]. М.Я. Дем'яненко, В.М. Рожельюк з цього приводу підкреслюють, що налагодження ефективної системи бухгалтерського обліку промислового підприємства вимагає врахування низки умов і чинників, а також вимог, які ставляться до інформації, яка нею продукується. Науковці зауважують «За різними даними ін-

формація системи бухгалтерського обліку займає від 70 до 85 % у загальному обсязі інформаційного масиву підприємства. Досягнення максимальної адекватності організації бухгалтерського обліку до сучасних інформаційних запитів і формування необхідних для різних рівнів управління облікових даних, вимагає вжиття заходів для встановлення найбільш прийнят-ного оптимального рівня їх деталізації» [6, С. 9].

Як елемент системи підтримки управлінських рішень бухгалтерський облік вимагає належного матеріально-технічного забезпечення автоматизації. З цього приводу погодимось з Н.О. Єгоровою, котра стверджує, що персональні комп'ютери, автоматизовані робочі місця та мережі відкрили можливість безпосереднього використання в управлінні обліку, аналізу і аудиту, відтак, процедури прийняття рішень ґрунтуються саме на їх методах і моделях. З урахуванням цього, бухгалтерський облік в його новому розумінні стає джерелом не тільки інформації, а й методів і моделей управління і загальноприйнятою мовою управлінського спілкування [1, С. 114]. В.І. Кузь справедливо зазначає, що система бухгалтерського обліку функціонує з метою надання користувачам (суб'єктам запиту) необхідної інформації для прийняття управлінських рішень. У рамках практичної реалізації значення бухгалтерського обліку в процесі прийняття управлінських рішень, як підкреслюють науковці, необхідними заходами виступають дії облікових працівників щодо чіткої ідентифікації інформаційних запитів управлінського персоналу, і як результат, формування масивів облікової інформації відносно етапів облікового процесу на підприємстві [2, С. 100].

Інформаційно-технологічний аспект включення бухгалтерського обліку як підсистеми по відношенню до прийняття та підтримки управлінських рішень підтверджується такими міркуваннями М.Я. Дем'яненко та В.М. Рожельюка: «Отримати максимально потрібні облікові дані можна лише за допомогою інформаційної технології, яка включає: прийом, способи і методи застосування засобів обчислювальної техніки при виконанні функцій збору, обробки, зберігання, передачі і використання даних; сукупність методів, споробів, прийомів і засобів обробки документованої інформації, включаючи програмні засоби, і регламентованого порядку їх застосування; сукупність способів реалізації інформаційних процесів при виробництві інформаційного продукту; сукупність методів, пристроїв і виробничих процесів, що використовуються людьми для збору, зберігання, обробки та розповсюдження інформації. Хоча інформація про господарську діяльність є безпосереднім підсумком інтелектуальної діяльності процесу відображення, сама по собі вона погано сприймається без свого носія – форми результату відображення. Тому система обліку повинна готувати не просто інформацію, яка передбачена його завданнями, сформованими на основі мети діяльності підприємства, а й забезпечувати таке її представлення для внутрішніх управлінських потреб, яке б не створювало непорозуміння між бухгалтерією та іншими структурними підрозділами – користувачами облікової інформації» [6, С. 9].

Важливим питанням залишається наявність необхідних компетенцій для здійснення управління на

основі бухгалтерського обліку.

З цього приводу В.І. Кузь зазначає, що одним із показників функціонування системи управління є здатність управлінського персоналу приймати обґрунтовані управлінські рішення, а успішність результатів від реалізації управлінських рішень багато в чому залежить від поетапних дій управлінського персоналу в процесі їх прийняття. Незважаючи на вид управлінського рішення, підкреслює науковець, управлінці всіх ланок повинні дотримуватися комплексу дій спрямованих на чітке визначення цілей рішення, вивчення досліджуваного питання (проблеми) та підходів до його вирішення, ефективну реалізацію управлінського рішення [2, С. 101]. На думку Н.О. Єгорової, прийняття рішень – це опрацювання інформації. Всю інформацію про стан підприємства та його проблеми надають, як завжди, фінансовий і управлінський облік, аналіз і внутрішній управлінський аудит, але принциповим є те, що показники, моделі та методи, якими оперують ці служби, стають мовою бізнесу, засобом не тільки оцінки рішень, а й їх обґрунтування [1, С. 115].

Погодимось з Г.М. Лучик, котрий наголошує «У сучасних умовах автоматизації обліку, проведення аналізу та аудиту підприємств, значення та актуальність інформації зростає, а тим більше у сфері управління. Розвиток інформаційних технологій у сфері обліку, аналізу і аудиту сприяє утворенню інформаційного простору в якому і відбувається кругообіг інформації. При цьому, сучасний їх розвиток дозволяє не тільки передавати її між суб'єктами цього простору, а й задовольняти користувачів інформацією для прийняття управлінських рішень» [4, С. 185]. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку у системі підтримки управлінських рішень вдало оцінила Н.О. Єгорова, зазначивши, що аналіз проблемної ситуації, обчислення та оцінювання різних варіантів її подолання, аналіз наслідків, обрання найвигіднішого рішення – всі ці завдання належать до компетенції бухгалтерського обліку; тобто моделі, побудовані на підставі методів бухгалтерського обліку, здатні охоплювати весь процес обґрунтування рішень наскрізне, починаючи з підготовки вихідних даних і закінчуючи розробкою проекту рішення [1, С. 114].

У контексті питань техніко-технологічної підтримки управлінського обліку, погодимось з тезами М.З. Матвійчука щодо того, що більшість підприємств в умовах ринкової економіки впроваджують управлінський облік, проте не повною мірою можуть використовувати всі управлінські технології; розвиток управлінських технологій безпосередньо пов'язаний з розвитком і реалізацією систем управлінського обліку та бюджетування; застосування методики реалізації системи управлінського обліку на основі впровадження бюджетування дозволить знизити витрати на отримання інформації для управлінських цілей, раціоналізувати роботу фінансової бухгалтерії, посилити контроль за виробничими витратами, оптимізувати систему оподаткування [3, С. 239].

У підсумку звернемо увагу на таке міркування Г.М. Лучика, з яким цілком погоджуємось: «Сучасний аналітик повинен активніше використовувати інформації для прийняття рішень з метою підвищення

потенціалу підприємства та зростання його конкурентоспроможності в зовнішньому середовищі, побудови адаптивних моделей в умовах економічного зростання. Можна стверджувати, що результатом використання релевантної інформації відповідним чином класифікованої у системі управління є утворення інформаційного забезпечення, що є ключовим елементом у системі прийняття управлінських рішень. Від якості якого залежить і ефективність прийнятого управлінського рішення. У свою чергу не менш важливим є і класифікації інформаційного забезпечення» [4, С. 193].

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження доходимо висновку, бухгалтерський облік, поряд з основними функціями, може розглядатись як один з найважливіших елементів системи підтримки управлінських рішень. За результатами дослідження можемо сформулювати наступні рекомендації:

1. Для виконання функції підтримки управлінських рішень бухгалтерський облік має забезпечуватись на належному техніко-технологічному рівні, зокрема, доцільно використовувати новітні досягнення науки і техніки, програмне забезпечення, методи, що найкраще відповідають конкретним умовам господарювання.

2. Розвиток відповідної функції бухгалтерського обліку вимагає наявності відповідних компетенцій у користувачів облікової інформації – менеджменту підприємства.

3. Одним з важливих напрямків удосконалення процесів прийняття управлінських рішень слід вважати налагодження комунікацій між персоналом, відповідальним за ведення обліку та управлінським персоналом підприємства.

Перспективним напрямком подальших досліджень є розробка моделей узгодження взаємодії персоналу підприємства щодо збирання та використання облікових даних.

Список використаних джерел

1. Єгорова Н.О. Бухгалтерський облік як база прийняття управлінських рішень. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2012. № 1. С. 113-115.
2. Кузь В.І. Бухгалтерський облік як інформаційна складова процесу прийняття управлінських рішень. Регіональна бізнес-економіка та управління. 2014. № 3. С. 100-107.
3. Матвійчук М.З. Формування системи управлінського обліку на підприємстві. Сталій розвиток економіки. 2013. № 5. С. 235-241.
4. Лучик Г.М. Сутність інформації у системі прийняття управлінських рішень. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2(4). С. 185-195.
5. Мельник Н.Б., Банашикевич Т.П. Бухгалтерський облік у системі прийняття управлінських рішень. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2015. Вип. 11(1). С. 141-146.
6. Дем'яненко М.Я., Рожельюк В.М. Системний підхід до формування облікової інформації для потреб управління. Облік і фінанси. 2016. № 2. С. 8-15.

References

1. Yehorova N.O. Accounting as a base for making managerial decisions. Problems and prospects of entrepreneurship development. 2012. № 1. pp. 113-115.
2. Kuz V.I. Accounting as an information component of the process of making managerial decisions. Regional Business Economics and Management. 2014. № 3. pp. 100-107.
3. Matviychuk M.Z. Formation of the system of managerial

accounting at the enterprise. Sustainable development of the economy. 2013. № 5. pp. 235-241.

4. Luchik H.M. *Essence of information in the system of making managerial decisions. Collection of scientific works of the Tavria State Agrotechnological University (economic sciences). 2013. № 2(4). pp. 185-195.*

5. Melnyk N.B., Banashkevich T.P. *Accounting in the system of making managerial decisions. Actual problems of the region's economy development. 2015. Vol. 11(1). pp. 141-146.*

6. Demyanenko M.Y., Rozheluk V.M. *System approach to the formation of accounting information for management needs. Accounting and finance. 2016. № 2. pp. 8-15.*

ТОХТАМИШ

Тетяна Олександрівна
tunechka10@gmail.com

УДК 658.147

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ
ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

МІРОШНИЧЕНКО

Яніна Миколаївна
yaninamir01.06.1996@gmail.comANALYSIS OF THE CURRENT STATE
OF FINANCIAL RESOURCES OF
ENTERPRISES OF UKRAINEк.е.н., доцент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектуристудент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

У статті досліджено наукові підходи до визначення поняття «фінансові ресурси підприємства», проаналізовано джерела формування фінансових ресурсів українських підприємств в різних галузях економіки. Розглянуто шляхи оптимізації політики формування та використання фінансових ресурсів підприємств України в сучасних умовах господарювання. Відображено структуру обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності в Україні у 2017 р. Проаналізовано динаміку змін структури фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності.

* * *

В статье исследованы научные подходы к определению понятия «финансовые ресурсы предприятия», проанализированы источники формирования финансовых ресурсов украинских предприятий в различных отраслях экономики. Рассмотрены пути оптимизации политики формирования и использования денежных ресурсов предприятий Украины в современных условиях хозяйствования. Отображена структура объема реализованной продукции (товаров, услуг) предприятий по видам экономической деятельности в Украине в 2017. Проанализирована динамика изменений структуры финансовых ресурсов предприятий Украины по видам экономической деятельности.

* * *

Introduction. Regardless of the sphere of functioning of the entity, its financial and economic activities are related to the formation, distribution and use of financial resources.

Purpose is to study the sources of financial resources of enterprises in different sectors of the economy.

Results The article investigates scientific approaches to the definition of "financial resources of the enterprise", analyzes the sources of the formation of financial resources of Ukrainian enterprises in various sectors of the economy. The ways of optimization of policy of formation and use of financial resources of enterprises of Ukraine in modern conditions of management are considered.

Conclusion. The analysis of approaches to understanding the essence of the category "financial resources of the enterprise" allowed to determine the financial resources, whether own funds or borrowed from outside, borrowed funds or their equivalents are also considered financial resources of the enterprise.

Ключові слова: фінансові ресурси, джерела формування ресурсів, політика управління фінансовими ресурсами, види економічної діяльності

Ключевые слова: финансовые ресурсы, источники формирования ресурсов, политика управления финансовыми ресурсами, виды экономической деятельности

Keywords: financial resources, sources of resource formation, policy of management of financial resources, types of economic activity

ВСТУП

Розвиток економічних відносин в Україні у перехідний період до ринкових відносин безпосередньо пов'язаний з функціонуванням фінансової системи. Надзвичайно важливо, щоб фінансові ресурси суспільства використовувалися раціонально і ефективно. Незалежно від сфери функціонування суб'єкта господарювання його фінансово-господарська діяльність пов'язана з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю розвитку економічних відносин між суб'єктами господарювання. А тому формуванням та удосконаленні політики ефективного використання підприємствами своїх матеріальних, трудових та фінансових ресурсів є дуже важливим для розвитку господарської діяльності будь-якої країни.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Трактуючи економічну категорію «фінансові ресурси підприємства» кожен науковець у своїх роботах подає по-різному. Дослідивши підходи О.Д. Василика [4],

І.В. Зятковського [6], Н.Б. Ярошевича [10], В.М. Родіонової [8], І.О. Бланк [3] та законодавчу базу України можна зробити висновок, що більшість авторів розуміє під фінансовими ресурсами грошові накопичення, доходи і надходження або ж фонди грошових ресурсів, які перебувають в розпорядженні суб'єктів господарювання та спрямовані на забезпечення ефективної діяльності.

МЕТА РОБОТИ

Мета статті полягає в дослідженні джерел формування фінансових ресурсів підприємств в різних галузях економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. При написанні статті використовувались такі методи: аналізу, порівняння, узагальнення, абстрактно-логічний, графічний.

Постановка завдання: до фінансових ресурсів на-

лежать грошові фонди та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі. Одним із є дослідження фінансової політики підприємств та визначення оптимального співвідношення між власними і залученими фінансовими ресурсами.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сутність фінансових ресурсів тісно пов'язана з економічною категорією "фінанси". Фінанси – це система економічних (грошових) відносин, за допомогою яких створюються, розподіляються та перерозподіляються фонди грошових коштів [7].

Більшість трактувань категорії «фінансові ресурси» вказують на місце їх створення і належність до суб'єктів фінансових відносин. Формування фінансових ресурсів починається з моменту заснування підприємства, коли утворюється статутний капітал, який формується за рахунок коштів засновників, у подальшому джерелами фінансових ресурсів підприємства виступають прибуток та амортизаційні відрахування. Ними розпоряджається підприємство протягом усього періоду функціонування. Вони призначені для забезпечення зростання підприємства, збереження його економічної стабільності, а також поглинання можливих збитків у результаті підприємницьких ризиків.

Отже, фінансові ресурси є найважливішою складовою частиною фінансової системи підприємства. На наш погляд, зв'язок між фінансовими ресурсами і грошовими коштами виявляється у тому, що грошові кошти є матеріальним вираженням фінансових ресурсів.

У сучасних умовах від держави значною мірою залежить ефективність діяльності підприємств. Держава впливає на всі сфери економічної діяльності товариства шляхом виконання правової, економічної, соціальної, оборонної, управлінської тощо. Прерогативою держави є забезпечення належного правопорядку в країні та її національної безпеки, що є основою для розвитку підприємництва та економіки.

Державне регулювання в ринкових умовах являє собою законодавчо оформлену систему зовнішнього впливу на фінанси підприємств. Держава формує фінансову політику на макrorівні та здійснює законодавче регулювання фінансів мікрорівня. Воно визначає порядок утворення, розподілу і використання централізованих фондів фінансових ресурсів, які служать одним із джерел фінансування підприємств. Основні напрями державного впливу на формування фінансових

ресурсів підприємств зображені на рис. 1.

Фінанси підприємств є головним інструментом державного регулювання економіки. З їх допомогою здійснюється регулювання виробництва продуктів, забезпечується фінансування потреб розширеного відтворення на основі оптимального співвідношення між засобами, що направляються на споживання і на нагромадження. Фінанси підприємств можуть використовуватися для регулювання галузевих пропорцій у ринковій економіці, сприяти прискоренню розвитку окремих галузей економіки, створенню нових виробництв і сучасних технологій, прискоренню науково-технічного прогресу.

Механізмом державного впливу на підприємницьку діяльність є економічні (непрямі) і адміністративні (прямі) методи (рис. 2). Вони повинні використовуватися у комплексі при проведенні фіскальної, інвестиційної, цінової, амортизаційної, грошово-кредитної тощо. Політики таким чином, щоб не зруйнувати ринкові засади, не допустити кризових явищ.

Економічні методи (непрямі) впливу держави на підприємницьку діяльність досить різноманітні. Адміністративні методи (прямі) повинні використовуватися, якщо економічні методи неприйнятні або недостатньо ефективні.

З метою забезпечення ефективного управління власним капіталом підприємства розробляється зазвичай спеціальна фінансова політика, що направлена на залучення власних фінансових ресурсів із різних джерел згідно потреб його розвитку у майбутньому періоді.

Політика формування власних фінансових ресурсів спрямована на забезпечення самофінансування підприємства і містить декілька етапів (рис. 3).

Система управління фінансовими ресурсами підприємства є складовою фінансового механізму підприємства. Як зазначає І.О. Бланк [3] «механізм фінансового менеджменту представляє собою систему основних елементів, регулюючих процес виробки і реалізації управлінських рішень в області фінансової діяльності підприємства». Він розглядає підприємство як сукупність фінансового забезпечення, фінансового регулювання, управління фінансовими ресурсами та управління фінансовими потоками, системи конкретних методів та прийомів здійснення управління фінансовою діяльністю підприємства.

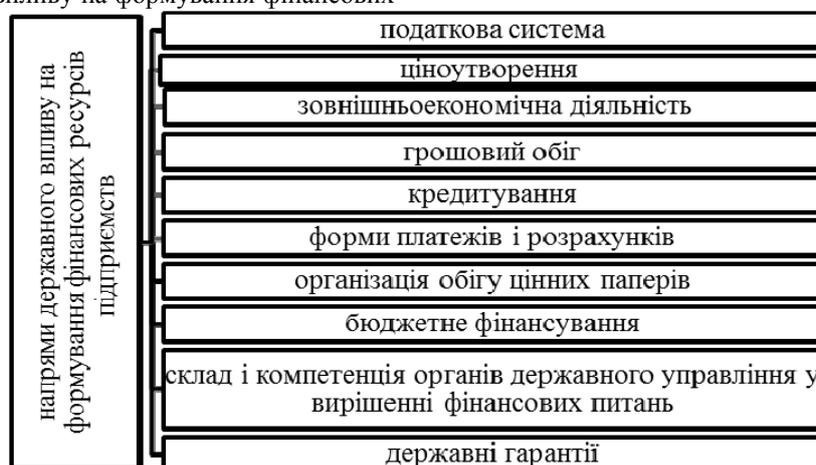

Рис. 1. Напрями державного впливу на формування фінансових ресурсів підприємств

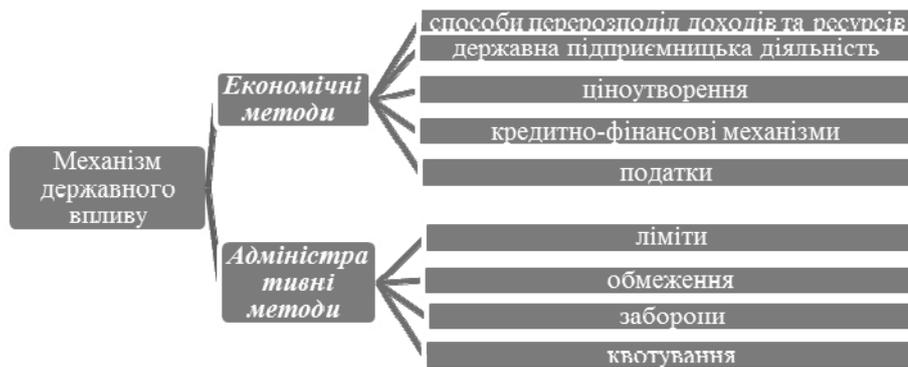

Рис. 2. Механізм державного впливу на підприємницьку діяльність

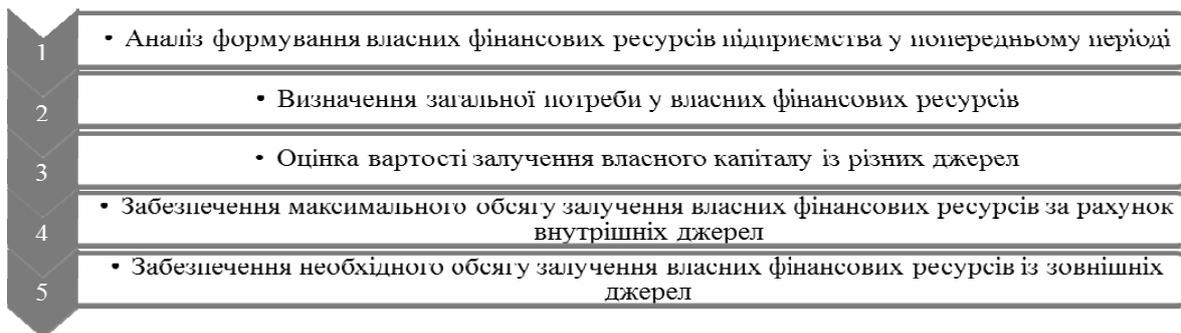

Рис. 3. Основні етапи управління формуванням фінансових ресурсів підприємства

Управлінська діяльність – це один з найважливіших факторів функціонування і розвитку підприємств в умовах ринкової економіки. За своєю сутністю управління фінансовими ресурсами підприємств передбачає прийняття управлінських рішень в умовах швидкої зміни зовнішнього середовища. У зв'язку із цим наука управління фінансовими ресурсами повинна дозволити вдосконалити процес навчання шляхом розробки методів прийняття управлінських рішень в умовах існування зовнішніх протиріч.

Найважливішим завданням управління фінансовими ресурсами є визначення обсягів, джерел та форм залучення фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності підприємства. Їх формування здійснюється, зазвичай, за рахунок різних джерел: власного капіталу підприємства, позичених і залучених фінансових ресурсів.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. В Ук-

раїні прийнято вважати, що для забезпечення ефективної роботи фінансові ресурси підприємства мають бути представлені власними і залученими ресурсами однаковою мірою (1:1). Слід при цьому зазначити, що такий норматив є досить умовним, оскільки оптимальність співвідношення власного і залученого капіталу визначається низкою факторів, зокрема етапом розвитку підприємства (новостворена фірма чи фінансово стійка, здатна самостійно регулювати фінансові потоки), видом економічної діяльності, в якому започатковано підприємства, і насамкінець, стратегією його розвитку [3].

Власний, залучений і позиковий капітал, з одного боку, формує фінансові ресурси підприємства і бере участь у фінансуванні їх активів, з іншого боку, він являє собою зобов'язання (довгострокові і короткострокові) перед конкретними власниками – державою, юридичними і фізичними особами [4].

Структура фінансових ресурсів підприємств України представлена на рис. 4.

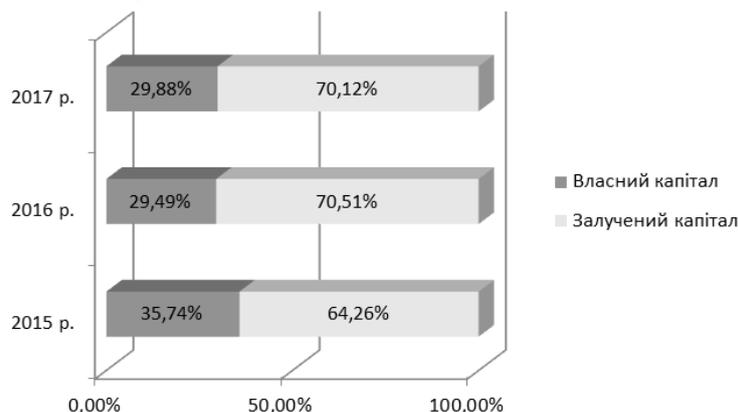

Рис. 4. Структура фінансових ресурсів підприємств України

Аналізуючи дані рис. 4, можна зазначити, що структура фінансових ресурсів підприємств України у 2015-2017 рр. носила динамічний характер. Найбільша частка припадає на залучений капітал, тобто на поточні зобов'язання та забезпечення. Має місце тенденція до збільшення їхньої частки. В умовах нестабільності національної валюти довгострокове кредитування характеризується як ризикове. Разом із тим скорочується частка власного капіталу – з 36% у 2015 р. до 30 % у 2017 р. Підприємства уникають ризику за рахунок власних коштів.

Склад і обсяги фінансових ресурсів залежать від виду діяльності та розміру підприємства, роду його діяльності, обсягів виробництва. Для підтвердження тези про необхідність урахування виду економічної діяльності під час визначення співвідношення між власним і залученим капіталом розглянемо структуру фінансових ресурсів підприємств України 6 видів економічної діяльності (сільське, лісове та рибне господарство, промисловість; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; професійна, наукова та технічна діяльність; будівництво), які у 2017 р. формують 94 % обсягу реалізованої продукції (рис. 5).

З рис. 5 видно, що у 2017 р. обсяг реалізованої продукції у таких сферах економічної діяльності, як:

промисловість склав 36,56 % загального обсягу реалізованої продукції в Україні, оптова / роздрібна торгівля та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 39,72 %, сільське, лісове та рибне господарство – 5,89 %, професійна, наукова та технічна діяльність – 3,69 % будівництво – 2,87 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 5,67 %. Динаміка змін обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств України за видами економічної діяльності у 2015-2017 рр. більш детально проаналізовано у табл. 1.

Табл. 1 характеризує зміни обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності у 2015-2017 рр. Майже усі сфери діяльності збільшили обсяг реалізованої продукції, окрім професійної, наукової та технічної діяльності (-3,2 %).

Далі розглянемо структуру фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності у 2015-2017 рр. (табл. 2).

Так, порівняно з 2015 р. на підприємствах сфери сільського, лісового та рибного господарства частка власного капіталу збільшилась з 44,57 % до 56,31 %. Підприємства поступово переходять на фінансування за рахунок власних джерел. Це пояснюється збільшенням обсягу реалізації товарів і послуг у даній сфері економічної діяльності (табл. 2).

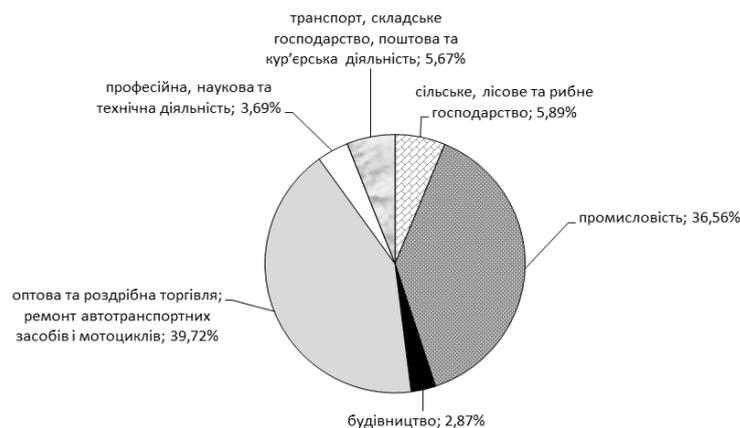

Рис. 5. Структура обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності в Україні у 2017 р.

Таблиця 1

Динаміка змін обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності у 2015-2017 рр.

Види економічної діяльності	Обсяг реалізованої продукції (млн. грн.)			Відхилення 2017-2015 рр.
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	
сільське, лісове та рибне господарство	362310	403645,8	454380,1	25,41 %
промисловість	1887535,4	2305695,9	2817768,9	49,28 %
будівництво	142871,9	169705,3	221404,9	54,97 %
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1953257,7	2385691,5	3061652,9	56,75 %
професійна, наукова та технічна діяльність	293959,4	241869,5	284548,0	-3,20 %
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	180668,7	365332,7	437226,5	142,00 %
Усього	5159067,1	6237535,2	7707935,2	49,41 %

Структура фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	2017 р.		2015 р.	
	Власні	Залучені	Власні	Залучені
сільське, лісове та рибне господарство	56,31 %	43,69 %	44,57 %	55,43 %
промисловість	24,31 %	75,69 %	27,03 %	72,97 %
будівництво	-9,94 %	109,94 %	-7,78 %	107,78 %
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1,84 %	98,16 %	-5,88 %	105,88 %
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	74,58 %	25,42 %	77,85 %	22,15 %
професійна, наукова та технічна діяльність	62,47 %	37,53 %	68,98 %	31,02 %

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведений аналіз підходів до розуміння сутності категорії «фінансові ресурси підприємства», дозволив визначити фінансові ресурси, як власні або залучені ззовні грошові кошти, позикові кошти або їх еквіваленти також вважаються фінансовими ресурсами підприємства.

Достатній розмір фінансових ресурсів забезпечує стабілізацію обсягів виробництва, можливість його розширення; високий, проте не повний рівень використання виробничих потужностей; достатній рівень забезпечення організації матеріальними ресурсами. Завдання підприємств з пошуку резервів збільшення власних фінансових ресурсів є дуже важливим. У подальшому власні фінансові ресурси використовуються суб'єктами господарювання для підвищення ефективності роботи підприємства загалом. Управління фінансовими ресурсами представляє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, методів і підходів та інструментів її реалізації.

Аналіз структури фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності показав, що незважаючи на збільшення реалізованої продукції у 2015-2017 рр. у будівництві і оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів у 2015-2017 рр. переважав залучений капітал. Це пояснюється різким здешевленням національної валюти та недостатністю власних коштів для ведення господарської діяльності. Будівельні підприємства при цьому наростили довгострокові зобов'язання, торговельні – поточні зобов'язання і забезпечення.

Лише у таких видах економічної діяльності, як транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність і професійна, наукова та технічна діяльність обсяг власних коштів зростає. Навіть за умови, що об-

сягу реалізованої продукції у науковій діяльності скоротився на 3,2 %.

Отже, у 2017 р. підприємства почали залучати більше поточних зобов'язань, які стали домінуючою часткою у структурі фінансових ресурсів. Структура та розмір фінансових ресурсів залежить від обсягу виробництва та його ефективності.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про господарські товариства". Відомості Верховної Ради України, 1991. 1425 с.
2. Бердар М.М. Фінанси підприємств. 2012. 464 с.
3. Бланк І.А. Финансовый менеджмент: учебный курс, 2008. 528 с.
4. Василюк О.Д. Теорія фінансів: підручник. 2000. 416 с.
5. Гринів Б.В. Економічний аналіз торговельної діяльності: навч. посіб. 2011. 392 с.
6. Зятковський І.В. Фінанси підприємств: навч. посіб. 2002. 365 с.
7. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. 2009. 728 с.
8. Родіонова О.М. Основи економіки. 1995. 244 с.

References

1. The Law of Ukraine "About Business Associations". Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine, 1991. 1425 p. (in Ukrainian).
2. Berdar M.M. Finances of enterprises. 2012. 464 p. (in Ukrainian).
3. Blank I.A. Financial Management. 2008. 528 p. (in Russian).
4. Vasylyk O.D. Theory of Finance. 2000. 416 p. (in Ukrainian).
5. Hryniv B.V. Economic analysis of trading activity. 2011. 392 p. (in Ukrainian).
6. Zyatkovskiy I.V. Business Finance. 2002. 365 p. (in Ukrainian).
7. Ivanilov O.S. Economics of the enterprise. 2009. 728 p. (in Ukrainian).
8. Rodionova O.M. Fundamentals of Economics. 1995. 244 p. (in Ukrainian).

ЯМНЕНКО

Тетяна Михайлівна
t.yamnenko@gmail.com

УДК 34:3666:339.187.6

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ: ПРАВОВІ
ОСНОВИ

ОМЕЛЬЧУК

Аліна Вікторівна
alinaomelchuk0@gmail.comFINANCIAL LEASING: LEGAL
FRAMEWORKд.ю.н., професор кафедри,
Навчально-науковий
Юридичний інститут
Національного авіаційного
університетустудент, Навчально-науковий
Юридичний інститут
Національного авіаційного
університету

Роботу присвячено дослідженню правової основи фінансового лізингу в Україні. Акцентовано увагу на позитивних аспектах та недоліках законодавства, що регулює фінансовий лізинг з метою обґрунтування пропозиції щодо напрямів вдосконалення правової основи фінансового лізингу в Україні. Виявлено непослідовність законодавця у розмежуванні сфер дії Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України щодо регулювання фінансового лізингу, неврахування у Законі України "Про фінансовий лізинг" норм законодавства про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Запропоновано комплексне оновлення законодавства шляхом консолідації правових норм про фінансовий лізинг у Господарському кодексі України.

* * *

Работа посвящена исследованию правовой основы финансового лизинга в Украине. Акцентировано внимание на положительных аспектах и недостатках законодательства, регулирующего финансовый лизинг с целью обоснования предложения по направлениям совершенствования правовой основы финансового лизинга в Украине. Вывявлено непоследовательность законодателя в разграничении сфер действия Хозяйственного кодекса Украины и Гражданского кодекса Украины относительно регулирования финансового лизинга, неучет в Законе Украины "О финансовом лизинге" норм законодательства о финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг. Предложено комплексное обновление законодательства путем консолидации правовых норм о финансовом лизинге в Хозяйственном кодексе Украины.

* * *

The paper deals with the study of the legal framework for financial leasing in Ukraine. It is emphasised on the positive aspects and weaknesses of the legislation regulating financial leasing in order to substantiate the proposals on how to improve the legal framework for financial leasing in Ukraine. The inconsistency of the legislator in distinguishing between the scope of the Commercial Code of Ukraine and the Civil Code of Ukraine on the regulation of financial leasing, failure to take into account in the Law of Ukraine "About Financial Leasing" the legal provisions on financial services and state regulation of financial services markets are revealed.

The purpose of the article is to substantiate the proposals on how to improve the legal framework for financial leasing in Ukraine.

The fragmentary approach of the legislator to the regulation of leasing relations in the Civil Code of Ukraine is noted. It is argued that the main obstacle to the development of financial leasing in Ukraine is the obsolete legal framework for financial leasing, its non-compliance with the needs of modern law enforcement, as well as lack of system. The doctrinal approaches concerning directions of improvement of legal framework for financial leasing are analyzed. The provisions of the draft law on financial leasing have been investigated, and its main novelties have been noted. The provisions which may cause problems to law enforcement problems were identified.

It was emphasized that the priority direction in the development of the legislation on financial leasing should be the introduction of state support programs for financial leasing, in particular, the provision of tax privileges on financial leasing transactions, tax incentives for financial leasing transactions by introducing increased depreciation for leased assets, etc.

A comprehensive legislative update is suggested through consolidating the legal provisions on financial leasing in the Commercial Code of Ukraine.

Ключові слова: фінансовий лізинг, правова основа, законодавство, законопроект, договір лізингу, сфера господарювання, господарська діяльність, державна підтримка

Ключевые слова: финансовый лизинг, правовая основа, законодательство, законопроект, договор лизинга, сфера хозяйствования, хозяйственная деятельность, государственная поддержка

Keywords: financial leasing, legal framework, legislation, draft law, leasing agreement, sphere of economic activity, economic activity, state support

ВСТУП

Фінансовий лізинг є одним із засобів сприяння підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, покращення якості їх послуг та товарів, адже в сучасних умовах господарювання оновлення основних фондів за допомогою фінансового лізингу є оптимальним та найбільш доцільним. Це пов'язано з тим, що на відміну від банківського кредиту при укла-

данні договору фінансового лізингу отримати у використання об'єкт фінансового лізингу можна більш швидко, адже суб'єкту господарювання не потрібно витрачати час на страхування та реєстрацію об'єкта лізингу, оплату податків, можливою є оплата лізингових платежів різними частинами та не обов'язковим є початковий платіж, лізингове майно є позабалансовим для лізингодержувача, тому його вартість не

включається у кредиторську заборгованість тощо. На переконання практиків, лізинг є тим фінансовим інструментом, який здатний профінансувати реновацію застарілих виробничих потужностей та оновлення інфраструктури в Україні [1]. Поряд з цим доводиться констатувати про стрімкий темп застосування фінансового лізингу. Зокрема, згідно даних Державної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, протягом 2017 р. фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги, укладено 7752 договори фінансового лізингу на суму 12 967,6 млн. грн.; вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, становить 10 417,5 млн. грн.; вартість чинних договорів фінансового лізингу станом на 31.12.2017 становить 22 758,4 млн. грн. [2]. Є очевидним, що одним із важелів розвитку фінансового лізингу є наявність ефективної та досконалої правової основи регулювання лізингових відносин. Основа правового забезпечення фінансового лізингу представлена Конституцією України, Законом України «Про фінансових лізинг» від 16.12.1997 № 723/97 (далі – Закон про лізинг) [3], Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664 [4], Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) [5], Господарським кодексом України (далі – ГК України) [6] та Податковим кодексом України [7], системний аналіз яких свідчить про відсутність достатньо повної регламентації багатьох аспектів фінансового лізингу. Законодавство України про фінансовий лізинг не оновлювалось з 2003 р., що також вказує на необхідність звернення уваги на об'єкт дослідження. Про наявність проблем, пов'язаних із правозастосуванням у сфері фінансового лізингу свідчить і аналіз судової практики.

Правові питання фінансового лізингу розглядалися такими дослідниками як А.Г. Барабаш [8], Н.Ф. Ментух [9], В.С. Різник [10], Д.С. Січко [11], О.В. Трофімова [12], О.О. Уханьова [13], І.Є. Якубівський [14] тощо. При цьому, значна частина досліджень проведена більше 10 років тому. У наукових працях, в яких розглядаються питання стану правової основи щодо фінансового лізингу відсутня єдина позиція щодо напрямів її вдосконалення. Отже це питання потребує теоретичного доопрацювання.

МЕТА РОБОТИ

Викладене свідчить про актуальність обраної теми наукової роботи, метою якої є обґрунтування пропозиції щодо напрямів вдосконалення правової основи фінансового лізингу в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є науковий аналіз матеріал періодичних видань, аналіз нормативно-правових актів та оцінка проблеми дослідження з використанням методу синтезу і структурно-логічного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Загальні правові та економічні засади фінансового лізингу визначені в Законі України «Про фінансовий лізинг», який був прийнятий у 2003 р. Відзначимо,

що цей закон є одним із небагатьох, в який протягом 15 років не було внесено жодної зміни. К. Барковська виділяє наступні позитивні аспекти названого Закону: скорочення кількості істотних умов укладення договору лізингу з чотирнадцяти до трьох (предмет лізингу, розмір лізингових платежів і строк, на який лізингоодержувачеві надається право користуватися предметом лізингу); скасування залежності терміну дії договору фінансового лізингу від ступеня амортизації об'єкта лізингу; скасування норми, що лізингоодержувачем може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності тощо [15].

Попри все, Закон про лізинг не позбавлений недоліків. Зокрема, чинним Законом не враховані норми законодавства про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг, зокрема відсутні норми, що встановлюють особливий суб'єктний склад, не визначеним є перелік об'єктів, які не можуть бути предметом фінансового лізингу, відсутні чіткі вимоги до форми договору фінансового лізингу (зокрема, виникають протиріччя стосовно нотаріального посвідчення договору фінансового лізингу) тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону про лізинг, відносини, що виникають у зв'язку з договором фінансового лізингу, регулюються положеннями Цивільного кодексу України про лізинг, найм (оренду), купівлю-продаж, поставку з урахуванням особливостей, що встановлюються цим Законом.

У Цивільному кодексі України лізингу присвячено чотири статті, якими регламентовано поняття та предмет договору лізингу, відповідальність продавця предмета договору лізингу та ризик його випадкового знищення та пошкодження. Слід відзначити досить фрагментарний підхід законодавця до регламентації лізингових відносин у ЦК України.

Як вже зазначалось, правове регулювання фінансового лізингу здійснюється і Господарським кодексом України, в якому у ст. 292 ГК України надано визначення лізингу, його видів, форм та об'єктів. Щодо оцінки законодавства в цій частині слід погодитись із О. Трофімовою, яка стверджує, що ГК України має визначати не тільки поняття, але й основи правового регулювання лізингової діяльності, в процесі якої укладаються договори фінансового лізингу [12, С. 8]. Слід відзначити, що у ст. 2 Закону про лізинг при визначенні законодавства про фінансовий лізинг ГК України не вказаний, що є неконструктивним.

Виходячи зі змісту цієї норми, Д.С. Січко доходить висновку про те, що хоча ГК і визначає основні положення господарювання, однак при регулюванні відносин фінансового лізингу такі положення не застосовуються [11, С. 46]. З таким твердженням науковця важко погодитись, адже один закон не може скасовувати дію іншого закону. Більш того, відповідно до п. 2 ст. 19 Закону про лізинг, закони та інші нормативно-правові акти, прийняті до набрання чинності цим Законом, діють у частині, що не суперечить цьому Закону. Враховуючи те, що ГК України прийнято до набрання чинності Законом про лізинг, то його норми щодо лізингу мають діяти лише в частині, що не суперечить Закону про лізинг. Правові засади фінансового лізингу знайшли своє відображення і у Податковому кодексі України, нормами якого врегульовано правила опо-

даткування лізингових операцій [7].

Окреме місце у правовій основі фінансового лізингу належить Закону України «Про банки і банківську діяльність» 07.12.2000 № 2121-III [18], відповідно до якого лізинг було віднесено до операцій, які мають право здійснювати банки.

Чітке визначення суб'єктного складу лізингодавців закріплено Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664 [4]. Зокрема, в Законі визначено, що право на здійснення операцій з надання фінансових послуг надається лише фінансовим установам, а також, якщо це прямо передбачено законом, фізичним особам - суб'єктам підприємницької діяльності.

Загальний аналіз правової основи фінансового лізингу дозволяє підтримати А.Г. Барабаш, яка зауважує, що невизначеність та недостатня урегульованість чинним законодавством інститутів оренди та лізингу, відсутність чіткого визначення кожного із цих понять та розмежування сфер їх застосування, є однією із причин того, що, будучи надзвичайно перспективним та економічно доцільним, інститут лізингу до цього часу не набув значного поширення в Україні [8, С. 26].

В.П. Барбара звертаючи увагу на різний підхід до визначення у вищезазначених законах предмету лізингу стверджує, що розбіжності між визначеннями одного й того самого поняття у кодифікованих актах – ЦК і ГК України, а також неточності у формулюванні самих правових дефініцій негативно позначаються на ефективності правового регулювання лізингу, і це питання потребує якнайшвидшого узгодження [16, С. 44].

О. Трофімова вважає, що саме неузгодженість і суперечливість нормативних актів (кодифікованих, уніфікованих та диференційованих), присвячених регулюванню лізингових відносин у цілому та в окремих галузях господарювання є причиною відсутності у законодавстві та науковій літературі єдиного підходу до розуміння лізингу; навіть наявність спеціального Закону України «Про фінансовий лізинг» не дозволяє вести мову про виокремлення спеціального масиву законодавства (галузі чи підгалузі), присвяченого лізингу [12, С. 5].

Такого ж висновку дійшли і розробники ГК України В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменський, які стверджують, що норми спеціального закону у сфері регулювання лізингових правовідносин (Закону України «Про фінансовий лізинг») та кодифікованих актів (ГК України та ЦК України) не узгоджені між собою, більш того, законодавець не виявив належної послідовності в розмежуванні сфер дії ГК України та ЦК України [17].

На переконання К.Барковської, проблему стану правового забезпечення лізингової діяльності слід вирішити шляхом: 1) доповнення ГК України відповідними положеннями щодо регулювання лізингової діяльності між її суб'єктами, їх правовий статус тощо; 2) закріплення у ГК України норми щодо узгодження законодавчих актів, таких як Закон України «Про фінансовий лізинг», ГК України та ЦК України, відповідно до якої за ЦК України та Законом України «Про фінансовий лізинг» залишити правовий режим щодо врегулювання договірних відносин лізингу, а за ГК України закріпити господарсько-правове регулювання лізингових відносин, які виникають саме в процесі

організації та здійснення господарської діяльності [15].

А.П. Кущик пропонує удосконалення правових заasad фінансового лізингу шляхом проведення цілого комплексу заходів, який передбачатиме: створення сприятливої законодавчої бази для суб'єктів лізингової діяльності, вдосконалення системи оподаткування, кредитування, амортизації, урізноманітнення джерел фінансування лізингу (приватний капітал); зниження вартості кредитних ресурсів до рівня, який би не перевищував 20 % річних, для забезпечення ефективності лізингових операцій; надання податкових пільг щодо операцій з міжнародного лізингу для ввезення на територію України високотехнологічного устаткування; створення лізингових центрів, які б спеціалізувалися на обслуговуванні малих підприємств; організацію при обласних лізингових центрах відділів з формування бази даних про попит та пропозицію на обладнання й устаткування; розроблення державної програми підтримки лізингу, яка б передбачала залучення банківського сектору до розвитку лізингових послуг тощо [19, С. 158]. Погоджуючись із А.П. Кущик відзначимо, що у науковій площині неодноразово висловлювались пропозиції щодо удосконалення законодавства про фінансовий лізинг шляхом закріплення комплексу заходів із державної підтримки. Зокрема, С.К. Амелін пропонує в комплекс заходів з державної підтримки фінансового лізингу в Україні включення пільгового оподаткування операцій з фінансового лізингу, із частковим їх фінансуванням з державного бюджету; підвищення ресурсних можливостей вітчизняних банківських установ для заснування дочірніх лізингових компаній тощо [20, С. 87].

Висловлені науковцями пропозиції підтримується і практиками. Так, в USAID вважають значною юридичною проблемою для ринку лізингу не включення лізингоотримувачів до державних програм дотацій, адже діюча спеціальна урядова програма, яка передбачає дотації на закупівлю сільськогосподарської техніки українського виробництва, не дозволяє лізинговим компаніям брати в ній участь [1].

На недосконалість законодавства щодо фінансового лізингу вже звернуто увагу суб'єктів законодавчої ініціативи. Так, у вересні 2017 р. до Верховної Ради України внесено законопроект про фінансовий лізинг (№ 6395) [21]. Ініціатори законопроекту констатують, що їх ініціатива викликана необхідністю привести законодавство у відповідність до сучасних практик та кращого світового досвіду; необхідністю усунення колізій між загальним цивільним та специфічним фінансовим законодавством, створення необхідних умов для залучення через механізм лізингу реальних інвестицій; необхідністю приведення національного законодавства з кращою європейською практикою, узагальненою асоціацією LEASEUROPE, що об'єднує всі національні лізингові асоціації європейських країн [22].

Основними новелами Законопроекту є встановлення єдиного порядку урегулювання відносин, пов'язаних з фінансовим лізингом та окремих його видів і форм; чітко визначаються вимоги до форми договору фінансового лізингу та істотні умови договору фінансового лізингу; пропонується впровадження механізму залучення лізингових посередників, діяльність яких не належить до фінансових послуг, але може включати

лише консультування, надання інформаційних та інших посередницьких послуг у сфері фінансового лізингу; пропонується спеціальним законом встановити істотні умови договірних відносин, пов'язаних із сублізингом, пропонується встановити захист прав лізингодержувачів нарівні із захистом, встановленим законодавством щодо захисту прав власника стосовно володіння та користування майном тощо.

Аналіз законопроекту дозволяє дійти висновку про те, що законопроект не позбавлений недоліків в частині визначення об'єктів, які не можуть бути предметом фінансового лізингу, порядку та умов набуття лізингодержувачем права власності на об'єкт фінансового лізингу, форми договору фінансового лізингу тощо. Звісно, все може бути усунуто в процесі його доопрацювання.

В той же час прийняття цього законопроекту підтримується практиками. Зокрема, на думку учасників столу «Фінансовий лізинг в Україні: поточний стан та перспективи розвитку», який відбувся 27 вересня 2018 р. та членів Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців», було б бажаним, аби законопроект «Про фінансовий лізинг» (№ 6395) був підтриманий парламентаріями; тільки тоді ринок суттєво пожвавиться, обсяги фінансування підприємств збільшаться і економіка отримає додаткове фінансування; прийняття закону дасть колосальний ефект для всієї економіки. І особливо для малого та середнього бізнесу» [1].

Позитивно оцінюючи саму пропозицію суб'єкта законодавчої ініціативи оновити законодавство про фінансовий лізинг, важко підтримати запропоновану у законопроекті форму реалізації – прийняття окремого. Звісно, фінансовий лізинг застосовується тільки у сфері господарювання.

Слушною є позиція С. К.Амеліна, який стверджує, що удосконалення законодавчо-нормативної бази з регулювання фінансового лізингу має полягати у систематизації законодавчих положень, у визначеній площині, у межах єдиного нормативно-правового акта [20, С. 86], вважаємо, що таким актом має бути ГК України.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновки про те, що однією з основних проблем розвитку фінансового лізингу на Україні є застарілість правової основи щодо фінансового лізингу, її невідповідність потребам сучасного правозастосування. Одним із пріоритетних напрямків у розвитку українського законодавства про фінансовий лізинг має стати впровадження програм державної підтримки фінансового лізингу, зокрема, надання податкових пільг щодо операцій з фінансового лізингу; податкове стимулювання операцій фінансового лізингу шляхом запровадження підвищеної амортизації для об'єктів лізингу тощо.

Для вирішення окресленої проблеми доцільно комплексне оновлення законодавства шляхом консолідації правових норм про фінансовий лізинг у Господарському кодексі України. Висловлені пропозиції сприятиме ефективному використанню фінансового лізингу суб'єктами господарювання, що, в свою чергу, забезпечить підвищення ефективності національного виробництва. Розробка конкретних пропозицій вдосконалення правової

основи щодо фінансового лізингу може стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Фінансовий лізинг в Україні: поточний стан та перспективи розвитку: підсумкові матеріали круглого столу від 27.09.2018. Інформаційний сервер Укрінформ. URL: www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2541156-finansovij-lizing-v-ukraini-potocnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html
2. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2017 рік. Інформаційний сервер Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/OsnPokazn/FK_4%20kv_2017.pdf
3. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 16. С. 68 (із змінами).
4. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 1. С. 456 (із змінами).
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. С. 461. (із змінами).
6. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. С. 144 (із змінами).
7. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 17. С. 112 (із змінами).
8. Барабаш А.Г. Правове регулювання лізингових відносин в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Інститут економ.-прав. досл. Донецьк, 2004. 175 с.
9. Ментух Н.Ф. Правовий статус учасників лізингової діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». НДІ приват. права і підприємництва, Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2010. 19 с.
10. Різняк В.С. Цивільно-правове регулювання лізингу в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». КНУ ім. Т.Шевченка. Київ, 2006. 18 с.
11. Січко Д.С. Правова природа лізингу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2006. 196 с.
12. Трофімова О.В. Правове регулювання лізингової діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. «Господарське право; господарсько-процесуальне право». КНУ ім. Т.Шевченка. Київ, 2005. 12 с.
13. Уханьова О.О. Правова регламентація лізингу як засобу сприяння технічному прогресу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. «Господарське право; господарсько-процесуальне право» Інститут економ.-прав. досл. Донецьк, 2009. 18 с.
14. Якубівський І.Є. Договір фінансового лізингу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». ЛНУ ім. І.Франка. Львів, 2003. 17 с.
15. Барковська К. Генезис правового регулювання лізингової діяльності в Україні. Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. 2017. № 2. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/121>
16. Барбара В.П. Закон України «Про фінансовий лізинг»: складні питання застосування у контексті правових позицій Верховного Суду України. Вісник Верховного Суду України. 2014. № 3. С. 42-48.

17. Мамутов В.К., Знаменский Г.Л., Кузьмина С.А., Титова Е.В. Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины. Экономика и право. 2006. № 2 (15). С. 5-16.

18. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5-6. С. 30.

19. Куцик А.П. Сучасний стан та проблеми розвитку лізингу в Україні. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 1 (5). С. 153-158.

20. Амелін С.К. Напрями вдосконалення державного регулювання фінансового лізингу. Економіка держави. 2011. № 8. С. 83-87.

21. Проект Закону про фінансовий лізинг (реєстр. № 6395 від 19.04.2017) Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6395&skl=9

22. Пояснювальна записка до відповідної записки до Проекту Закону про фінансовий лізинг (реєстр. № 6395 від 19.04.2017) Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6395&skl=9

References

1. Financial Leasing in Ukraine: Current State and Development Prospects: Summary Materials of the Round Table dated 27.09.2018. Ukrinform Information Server. URL: www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2541156-finansovij-lizing-v-ukraini-potocnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html (in Ukrainian).

2. Results of Activity of Financial Companies, Pawnshops and Legal Entities (Lessors) for 2017. Informational Server of the National Commission for State Regulation of Financial Services Markets. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/OsnPokazn/FK_4%20kv_2017.pdf (in Ukrainian).

3. About Financial Leasing: Law of Ukraine № 723/97 dated 16.12.1997. Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine, 1998, № 16, P. 62 (as amended). (in Ukrainian).

4. About Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets: Law of Ukraine No. 2664 dated 12.07.2001. Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2002, № 1, P. 456 (as amended). (in Ukrainian).

5. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine № 435-IV dated 16.01.2003. Official Herald of Ukraine, 2003, № 11, P. 461 (as amended). (in Ukrainian).

6. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine № 436 dated January 16.01.2003. Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2003, № 18, P. 144 (as amended). (in Ukrainian).

7. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine № 2755 dated 02.12.2010. Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine, № 17, P. 112 (as amended). (in Ukrainian).

8. Barabash A.H. Legal Regulation of Leasing Relations in Ukraine: Thesis for ... Candidate in Law: 12.00.04 Commercial Law; Economic Procedural Law. Institute of Economic and Legal Studies. Donetsk, 2004. 175 p. (in Ukrainian).

9. Mentukh N.F. Legal Status of Participants in Leasing Activity in Ukraine: Author's Abstract of the Thesis for ... Can-

didate in Law: 12.00.04 Commercial Law; Economic Procedural Law. Research Institute of Private Law and Entrepreneurship, National Academy of Legal Sciences of Ukraine. Kyiv, 2010. 19 p. (in Ukrainian).

10. Riznyk, V.S. (2006), Civil Law Regulation of Leasing in Ukraine: Author's Abstract of the Thesis for ... Candidate in Law: 12.00.03 Civil Law and Civil Process; Family Law; International Private Law; Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2006, 18 p. (in Ukrainian).

11. Sichko, D.S. (2006), Legal Nature of Leasing in Ukraine: Thesis for... Candidate in Law: 12.00.03 Civil Law and Civil Process; Family Law; International Private Law. Lviv Ivan Franko National University. Lviv, 2006. 196 p. (in Ukrainian).

12. Trofimova O.V. Legal Regulation of Leasing Activity: Author's Abstract of the Thesis for ... Candidate in Law: 12.00.04 Commercial Law; Economic Procedural Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2005. 12 p. (in Ukrainian).

13. Ukhaniova O.O. Legal Regulation of Leasing as a Means of Promoting Technical Progress: Author's Abstract of the Thesis for ... Candidate in Law: 12.00.04 Commercial Law; Economic Procedural Law, Institute of Economic and Legal Studies. Donetsk, 2009, 18 p. (in Ukrainian).

14. Yakubivskiy I.Ye. Financial Leasing Agreement: Author's Abstract of the Thesis for ... Candidate in Law: 12.00.03 Civil Law and Civil Process; Family Law; International Private Law, Lviv Ivan Franko National University. Lviv, 2003. 17 p. (in Ukrainian).

15. Barkovska K. Genesis of Legal Regulation of Leasing Activity in Ukraine. Economic and Legal Paradigm of the Development of Modern Society. № 2. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/121> (in Ukrainian).

16. Barbara V.P. The Law of Ukraine "About Financial Leasing": Complex Issues of Application in the Context of the Legal Position of the Supreme Court of Ukraine. Herald of the Supreme Court of Ukraine. 2014. № 3, pp. 42-48. (in Ukrainian).

17. Mamutov V.K., Znamensky H.L., Kuzmina S.A., Titova E.V. Concept of Modernization of the Economic Legislation on the Basis of the Economic Code of Ukraine. Economics and Law, 2006, № 2 (15), pp. 5-16. (in Ukrainian).

18. About Banks and Banking: Law of Ukraine № 2121-III dated 07/12/2000. Herald of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2001, № 5-6. Art. 30. (in Ukrainian).

19. Kushchuk A.P. Current State and Problems of Leasing Development in Ukraine. Herald of the Zaporizhzhia National University. 2010. № 1(5). pp. 153-158. (in Ukrainian).

20. Amelin, S.K. Directions of Improvement of State Regulation of Financial Leasing, Economy of the State. 2011. № 8. pp. 83-87. (in Ukrainian).

21. Draft Law on Financial Leasing (Reg. № 6395 dated 19.04.2017). Official Web-Portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6395&skl=9 (in Ukrainian).

22. Explanatory Note to the Memorandum to the Draft Law on Financial Leasing (Reg. № 6395 dated 19.04.2017). Official web-portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6395&skl=9 (in Ukrainian).

КОСТЮК

Максим Геннадійович

УДК 378:147

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ
РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВАTHE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN MANAGING RESOURCE
SAVING OF MECHANICAL ENGINEERING ENTERPRISEаспірант, Університет
імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро

Аргументовано, що інформатизація виробничих процесів машинобудівного підприємства виступає основним засобом організації виробничих процесів. Мета дослідження полягає у визначенні ролі інформаційних технологій в управлінні ресурсозбереженням машинобудівного підприємства. Подано авторське розуміння поняття «інформатизація виробничих процесів машинобудівного підприємства». Досліджено види та призначення автоматизованих систем інформаційного забезпечення управління діяльністю підприємства. Інформатизація виробничих процесів машинобудівного підприємства виступає основним засобом організації виробничих процесів та

здатна значно підвищити ефективність їх автоматизації та управління на основі активного формування та використання інформаційних ресурсів виробничої сфери.

* * *

Аргументировано, что информатизация производственных процессов машиностроительного предприятия выступает основным средством организации производственных процессов. Цель исследования заключается в определении роли информационных технологий в управлении ресурсосбережением машиностроительного предприятия. Представлено авторское понимание понятия «информатизация производственных процессов машиностроительного предприятия». Исследовано виды и назначение автоматизированных систем информационного обеспечения управления деятельностью предприятия. Информатизация производственных процессов машиностроительного предприятия выступает основным средством организации производственных процессов и способна значительно повысить эффективность их автоматизации и управления на основе активного формирования и использования информационных ресурсов производственной сферы.

* * *

Introduction. It is argued that the informatization of production processes of the mechanical engineering enterprises is the main means of managing production processes. The scientific approaches of the methodology of studying informatization as a process are presented.

The **purpose** is to determine the role of information technology in managing resource saving of the mechanical engineering enterprise.

Results. The author's understanding of the concept of "informatization of production processes of the mechanical engineering enterprise" is presented, which should be understood as the process of systematic and controlled formation of interrelated organizational, legal, political, socio-economic, scientific and technical, innovative processes aimed at creating conditions for meeting the information needs of the production process of the enterprise on the basis of creation, development and use of a qualitatively new level of information systems, networks, resources and information technologies, based on the use of modern computing and communication machinery, their practical application in business to solve current and strategic tasks. The types and designation of automated systems of information support for the enterprise's activity management are studied.

Conclusions. Informatization of production processes of the mechanical engineering enterprise is the main means of managing production processes and can significantly increase the efficiency of their automation and management on the basis of active formation and use of information resources of the industrial sphere. Informatization of the machine-building enterprise is associated with the widespread use of methods and means of information and communication technologies (ICTs) in production processes, which allows creating access to the resources of the indicated environment for the subjects of the production process, using its facilities and services when setting, solving and controlling various tasks, including in the area of resource saving planning.

Ключові слова: інформаційні технології, управління ресурсозбереженням, машинобудівне підприємство, виробничий процес

Ключевые слова: информационные технологии, управление ресурсосбережением, машиностроительное предприятие, производственный процесс

Keywords: information technologies, resource saving management, mechanical engineering enterprise, production process

ВСТУП

Стрімкий розвиток машинобудівних підприємств неможливий без інформатизації (від лат. сл. «informatio» – пояснення, викладення). Інформатизація виробничих процесів машинобудівного підприємства виступає основним засобом організації виробничих процесів та здатна значно підвищити ефективність їх автоматизації та управління на основі активного формування та використання інформаційних ресурсів виробничої сфери. Саме тому, визначення ролі інформаційних тех-

нологій в управлінні ресурсозбереженням машинобудівного підприємства є надзвичайно актуальним і посідає одне із визначальних місць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання інформатизації процесу управління ресурсозбереженням підприємства у своїх працях розглядали І. Багорова [10], О. Бондаренко [6], М. Денисенко [11], І. Драган [3], С. Івахненко [12], А. Костенко [8], І. Литвинчук [7], Л. Мельник [2], С. Мельниченко [9], С. Половникова [4] та ін. Однак, зміни внутрішнього

та зовнішнього середовища, стрімкий розвиток інформаційних технологій у виробничих процесах потребують постійного дослідження та удосконалення інформатизації процесу управління ресурсозбереженням на машинобудівному підприємстві.

МЕТА РОБОТИ

Мета дослідження полягає у визначенні ролі інформаційних технологій в управлінні ресурсозбереженням машинобудівного підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Головною метою інформатизації виробничих процесів суб'єктів машинобудівної галузі є вміння раціонально та в повному обсязі використовувати інформацію, формування повноцінного внутрішнього та зовнішнього інформатизованого середовища, забезпечення якості, підвищення ефективності та доступності інформації із різних джерел. Тому в діяльності машинобудівних підприємств проблемам інформатизації виробничих процесів повинна приділятися першочергова увага. Нарізно, вагоме місце повинно приділятися дослідженням, пов'язаним із вивченням виробничих умов формування відповідного середовища, його моделюванням складу і структури, формулюванням місця і ролі, що відіграють в ньому засоби планування та інформаційні технології ресурсозбереження.

Наукові напрацювання у досліджуваній сфері засвідчують, що у методології дослідження інформатизації як процесу виокремлюють три наукових підходи:

перший підхід – *програмно-цільове управління процесом інформатизації*, – створює сприятливу основу у вигляді формування специфічного середовища для розвитку всіх суб'єктів виробничого процесу, робить цей розвиток керованим і прогнозованим, а інформаційні технології виступають ефективним повсякденним інструментом розвитку діяльності підприємства і формування нової ефективності виробничих процесів;

другий підхід – *багатовимірний кластерний підхід до управління інформатизацією*, – інструмент управління процесом інформатизації, що ґрунтується на оцінці процесу через визначення, якою мірою новий стан виробничих процесів відрізняється від його попереднього стану (крок розвитку). Тобто, перехід з одного кластера в інший інтерпретується як крок розвитку;

третій підхід – *передбачає формування і розвиток єдиного інформаційного простору*, – орієнтований на забезпечення відкритої взаємодії між учасниками виробничого процесу та суб'єктів, задіяних в ньому, характеризує визначення чітких цілей та напрямків (засобів реалізації зазначених цілей).

Опираючись на трактування змісту інформатизації згідно закону України «Про Національну програму інформатизації» [1], сучасних науковців [6-12] та його адаптацію до предмету наукового дослідження, вважаємо, що під *інформатизацією виробничих процесів машинобудівного підприємства* слід розуміти процес планомірного та керованого формування взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, інноваційних процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб виробничого процесу підприємства на основі створення, розвитку і використання якісно нового рівня інформаційних систем, мереж, ре-

сурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки, практичного їх застосування в бізнесі для вирішення поточних і стратегічних завдань. Запропоноване визначення дає широке та розгорнуте розуміння важливих якісних характеристик розглянутої дефініції (рис. 1).

Інформатизація охоплює такі взаємопов'язані складові [7]:

- *медіатизацію* (лат. *mediatus* – посередник) – удосконалення засобів збирання, збереження і поширення інформації;

- *комп'ютеризацію* – удосконалення засобів пошуку та оброблення інформації;

- *інтелектуалізацію* – розвиток здібностей, сприйняття і продукування інформації, тобто підвищення інтелектуального потенціалу, у тому числі використання засобів штучного інтелекту.

Основою процесу інформатизації виробничих процесів підприємства виступає використання новітніх інформаційних технологій, а також провадження кібернетичних методів і засобів для вирішення задач щодо обробки оперативної інформації, планування й керівництво моніторингом, прогнозування – зміни виробничих показників, особливо тих що стосуються ресурсозберігаючих технологій. Постійний розвиток та впровадження інформаційних технологій створює матеріально-технічну базу щодо виробничих процесів підприємства та ресурсозберігаючих технологій за рахунок електронної фіксації даних та автоматизації інформаційних процесів.

Інформатизація виробничих процесів як технологічної компоненти машинобудівних підприємств є надважливим практичним завданням реалізації стратегії їх розвитку та ефективності прийняття управлінських рішень, прогнозування та планування ресурсозбереження.

Застосування інформаційних технологій для збору, обробки, діагностики та планування виробничих процесів забезпечить якісне управління машинобудівним підприємством. Інформаційна технологія (ІТ) – сукупність методів, виробничих і програмно-технологічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюг, який забезпечує збирання, зберігання, оброблення, виведення та поширення інформації [1].

Підприємства можуть автоматизувати як окремі функціональні виробничі процеси, так і діяльність суб'єкта господарювання в цілому. Різноманітність програмних продуктів залежить від рівня інформаційної системи підприємства.

Британська аналітична компанія IDL провела опитування європейських компаній щодо місця та ролі інформаційних технологій у діяльності бізнес-структур. Результати опитування засвідчили, що 64 % респондентів стверджують, що найважливішим для управління взаємовідносинами з бізнес-партнерами та контрагентами є розширення та застосування інформаційних технологій у господарській діяльності [8].

Роль інформаційних технологій в управлінні залежить від розміру підприємства, розгалуженості його організаційної структури, обсягів продажу, здійснюваних на підприємстві процесів. У науковій літературі й на практиці розрізняють такі системи [9, С. 134-135]:

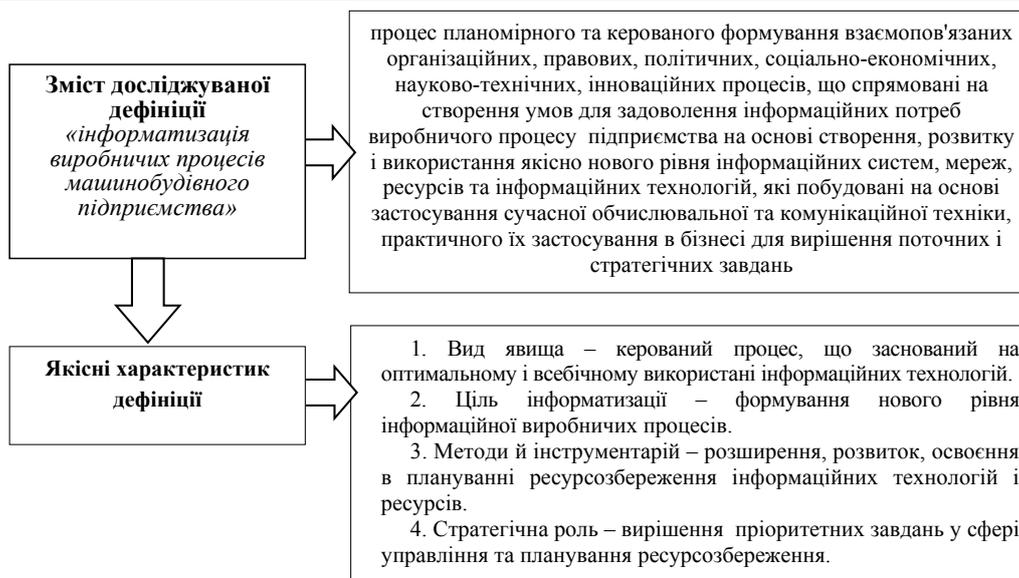

Рис. 1. Зміст та якісна характеристика поняття «інформатизація виробничих процесів машинобудівного підприємства» [сформовано автором]

1. Системи початкового рівня інформаційних технологій (ІТ) широко розповсюджені на невеликих підприємствах. Для них властиве забезпечення управління невеликої кількості бізнес-процесів суб'єкта господарювання, що автоматизують лише деякі найбільш складні управлінські операції. Програмні продукти, що належать до класу ІТ, здатні значно різнитися один від одного за функціональним призначенням.

2. Системи середнього рівня ІТ передбачають впровадження програмних продуктів із більш ширшими можливостями у порівнянні із системами початкового рівня. Найбільш вживаними на практиці вітчизняних підприємств є програмні продукти для автоматизації широкого кола технічних та управлінських потреб машинобудівного підприємства. До них належать підсистеми: бухгалтерського обліку, управління виробництвом, планування, маркетингу тощо. Не зважаючи на здатність інформаційних систем забезпечувати ведення облік господарської діяльності фактично за усіма функціональними напрямками, деякі із підсистеми використовуються у достатньо обмеженому форматі. Часто підприємства використовують для автоматизації зазначених підсистем програмні продукти різних компаній, що вимагає додаткових затрат часу і коштів на забезпечення можливості їх взаємодії.

3. Системи вищого класу ІТ сприяють реалізації планування та управління усіма ресурсами машинобудівного підприємства. Це, як правило, вимагає певної реорганізації його діяльності. Програмні комплекси такого рівня максимально автоматизують всі процеси та ліквідовують невиробничі витрати.

Сьогодні одним із факторів підвищення ефективності виробничих процесів машинобудівних підприємств та планування ресурсозберігаючих технологій при виробництві продукту є використання сучасних видів інформаційних технологій як в технологічному процесі, так і в управлінській діяльності більшості підприємств. Машинобудівні підприємства, що усвідомили необхідність використання інформаційних ресурсів і переваг ІТ у здійсненні та організації виробничо-господарської діяльності, застосовують їх в управлінні,

не лише оптимізували виробничий процес та збут продукції, але створили сприятливі конкурентні умови, що сприяло їх активній позиції на ринку в умовах кризи.

При застосуванні інформаційних технологій у процесі планування ресурсозбереження машинобудівного підприємства необхідно визначитись з їх вкладом у виробничий процес та процес управління діяльністю суб'єктами зокрема. У зв'язку із цим можна виокремити три аспекти інформаційних технологій:

- функція забезпечення виробничого процесу (автоматизація виробництва);
- інтегральна складова частини виготовленого продукту;
- організаційний інструмент для освоєння віртуальних форм машинобудівного підприємства.

Інформатизація машинобудівного підприємства пов'язане із широким застосуванням у виробничих процесах методів та засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Їх створення потребує формування належного комп'ютерно-орієнтованого та інформаційно-комунікаційного середовища. Зазначене потребує наповнення цього середовища управлінськими науковими електронними та інформаційними ресурсами. Це надає можливості створити доступ до ресурсів зазначеного середовища суб'єктам виробничого процесу, використовувати його засоби і сервіси під час поставлення, розв'язування та контролю різних завдань, в т.ч. у сфері планування ресурсозбереження.

Технічна та програмна обробка масиву даних, документів чи інструкцій, що необхідні для експлуатації програмних систем називається програмним забезпеченням і включає [11, С. 21]:

- системні програмні продукти – призначені для забезпечення успішної діяльності комп'ютерних систем. Розрізняють такі їх різновиди як діагностичні та антивірусні програми, тестові програми, операційні системи тощо;
- спеціальні програмні продукти – сукупність програм, які призначені для обслуговування конкретної інформаційної системи;
- прикладні програмні засоби забезпечення управ-

лінської діяльності підприємства – технологічні системи щодо підготовки текстових документів, системи управління базами даних, експертні системи та ті, що призначені для підтримки прийняття рішень, системи обробки масиву даних фінансово-економічного призначення, системи підготовки презентацій та інші системи;

- технічна документація (інструкції) – засоби, що містять опис цільових завдань, завдання на алгоритмізацію, завдання стосовно економіко-математичного моделювання процесів, контрольні приклади тощо.

У табл. 1 представлено узагальнення автоматизованих систем інформаційного забезпечення управління

діяльністю підприємства.

В сучасних умовах інформатизації та необхідності реалізації планування ресурсозбереження на підприємстві найбільш адаптованими до виробничих умов машинобудування є новітні покоління інформаційних систем ERP та MRP, які сьогодні стали світовими стандартами і гуртуються на власній концепції і методології ведення бізнесу. Напрацювання науковців [11, 12] у дослідженні особливостей використання сучасних інформаційних систем дали можливість узагальнити особливості їх використання у процесі планування (табл. 2).

Таблиця 1

Автоматизовані системи інформаційного забезпечення управління підприємством [11]

	Малий бізнес	Середній бізнес	Великий бізнес
Завдання	Бухгалтерський облік, управління складами, управління персоналом	Фінансово-управлінський облік, управління складами, документообіг	Управління фінансовими потоками, консолідація інформації, управління виробництвом
Програмне забезпечення	Парус-Підприємство 8.1, 1С, БЕСТ, PersonPro, DeloPro, Універсал 5.1, Smarket, ІНФІН, Суперменеджер, Турбо-бухгалтер	ProFix/Analitika, GrossBee XXI, DeloPro, Umarket, IT-Підприємство, Універсал 5.1, JD Edwards, MFG-Pro, SytyLine	МастерБух, Miracle XPR, Panadon, IT-Підприємство, Oracle Application, SAP/R3, Baan, BPSC
Розробник	Корпорація "ПАРУС", ТОВ "СофтПро", "Торгово-фінансова промислова компанія ЛТД"	ProFix, Фірма GrossBee Ltd, "КсікомСофт", "Юнітекс+ЛТД", ТОВ НПП "Інформаційні технології", ТОВ "СофтПро"	ProFix, Міратех-Softwaregroup, ТОВ "Імерс", ТОВ НПП "Інформаційні технології"
Вартість, тис. дол.	5 – 50	200 – 500	500 та більше
Стандартна методологія	-	MRP/CRP, MRP II	ERP

Таблиця 2

Автоматизовані системи інформаційного забезпечення управління машинобудівними підприємствами

[адаптовано автором до предмету дослідження на підставі [11,12]]

Інформаційна система	Зміст	Призначення в плануванні виробничих процесів
MRP (Manufacturing Resource Planning)	Концепція MRPII – це методологія детального планування виробництва підприємства на основі єдиної, інтегрованої бази даних.	<p>планування максимально повного завантаження виробничих потужностей суб'єкта господарювання та потреб необхідних ресурсів для реалізації виробничої діяльності (матеріали, сировина, комплектуючі, напівфабрикати, обладнання, персонал, інформація тощо);</p> <p>планування затрат виробництва товарів (робі, послуг);</p> <p>моделювання процесу виробництва на всіх стадіях;</p> <p>планування обсягів виготовлення готових виробів;</p> <p>оперативне коригування представлених планів і поставлених у них виробничих завдань;</p> <p>імітаційне моделювання та автоматизоване проектування виробничих процесів, управління технологічними процесами тощо.</p> <p>орієнтована на вирішення існуючих проблем обліку та аналізу, діагностику потреб у матеріалах, сировині, управління збутом готової продукції.</p>
ERP (Enterprise Resource Planning)	Концепція ERP – це методологія комплексного моделювання процесу планування виробництва при заданому варіанті генерального плану; функціонує на основі єдиного сховища даних (<i>repository</i>), котрий включає усю ділову накопичену інформацію щодо організації процесів ведення бізнесу	<p>забезпечує можливість планувати і управляти бізнесовими процесами підприємства в цілому та в розрізі функціональних підрозділів та їх оптимізації за різновидами ресурсів і часом (наприклад, науково-дослідна, конструкторська діяльність, виробничі процеси, інноваційна та інвестиційна діяльність тощо) з урахуванням можливих майбутніх проблем і вузьких місць;</p> <p>планування фінансових ресурсів – складання бюджетів грошових коштів, доходів і витрат та контроль за їх виконанням;</p> <p>планування ресурсів з метою скорочення тривалості випуску продукції (надання послуг, виконання робіт), зниження рівня товарно-виробничих запасів, покращення зворотного зв'язку зі контрагентами та споживачами при одночасному вивільненні адміністративного апарату;</p> <p>ефективне виконання функцій обліку і контролю, фінансового аналізу;</p> <p>автоматизує та інтегрує планування діяльності підрозділів підприємства (служби збуту, постачання і виробництва) як наскрізний графік залежності замовлень.</p>

ВИСНОВКИ

Отже, інформатизація виробничих процесів машинобудівного підприємства виступає основним засобом організації виробничих процесів та здатна значно підвищити ефективність їх автоматизації та управління на основі активного формування та використання інформаційних ресурсів виробничої сфери. Як результат наукового пошуку, подано авторське розуміння поняття «інформатизація виробничих процесів машинобудівного підприємства» під яким слід розуміти процес планомірного та керованого формування взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, інноваційних процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб виробничого процесу підприємства на основі створення, розвитку і використання якісно нового рівня інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки, практичного їх застосування в бізнесі для вирішення поточних і стратегічних завдань. Запропоноване визначення сприяло формуванню значної кількості якісних характеристик розглянутої дефініції. А тому перспективи подальших наукових досліджень мають бути спрямовані на практичне їх застосування у виробничо-господарській діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98. ВРУ. URL: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>.
2. Мельник Л.Г. Ресурсозбереження як магістральний напрямок вирішення екологічних проблем. Ресурсозбереження та економічний розвиток України: монографія / за заг. ред. І.М. Сотник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. С. 326–361.
3. Драган І.В. Методологічні засади управління ресурсозбереженням як напряму реалізації державної політики у сфері природокористування. ВІСНИК ЖДТУ. Економічні науки. 2012. № 1 (59). С. 100-102.
4. Половникова С.Ю. Історичні аспекти ресурсозбереження як фактору сталого розвитку. Вісник ДДФЕІ. Економічні науки. 2001. № 1. С. 24-27.
5. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. Москва: ЗАО «Книжный мир», 2009. 860 с.
6. Бондаренко О.В. Вплив інформатизації на розвиток сучасного суспільства. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.1. С. 339-344.
7. Литвинчук І.А. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності керівника закладу освіти. Теорія та методика управління освітою 2009. № 2. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09litsh.pdf>.

8. Костенко А.П. Моделирование функциональной структуры информационно-аналитической маркетинговой системы. Нові технології. 2004. №3 (6). С. 127–130.

9. Мельниченко С. Інформаційні технології в управлінні суб'єктами туристичної діяльності. Вісник КНТЕУ. 2010. № 2. С. 131-143.

10. Багрова І., Юдіна О. Роль інновацій у забезпеченні ресурсозбереження на підприємстві. Вісник економічної науки України. 2013. №2. С. 7-12.

11. Денисенко М.П., Колос І.В. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством. Економіка та держава. 2006. №7. С. 19-24.

12. Івахненко С.В. Сучасні інформаційні технології управління підприємством та бухгалтерія: проблеми і виклики. Бухгалтерський облік і аудит. 2006. № 4. С. 52–58.

References

1. On the National Program of Informatization: Law of Ukraine № 74/98/VRU dated 04.02.1998 URL: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>. (in Ukrainian).
2. Melnyk L.H. Resource Saving as the Main Direction of Solving Environmental Problems. Resource-Saving and Economic Development of Ukraine: monograph / I.M. Sotnyk (ed.), Sumy: VTD "Universytetska Knyha". 2006. pp. 326-361. (in Ukrainian).
3. Drahan I.V. Methodological Principles of Resource Saving Management as a Direction of Implementing state policy in the Field of Nature Management. Herald of the ZHDTU. Economic Sciences. 2012. № 1(59). pp. 100-102. (in Ukrainian).
4. Polovnykova S.Yu. Historical Aspects of Resource Saving as a Factor of Sustainable Development. Bulletin of the DDFEI. Economic Sciences. 2001. № 1. pp. 24-27. (in Ukrainian).
5. Borisov A.B. Big Economic Dictionary. Moscow: ZAO Knizhny Mir, 2009. 860 p. (in Russian).
6. Bondarenko O.V. The Influence of Informatization on the Development of a Modern Society. Scientific Herald of the NLTU of Ukraine. 2014. Issue 24.1. pp. 339-344. (in Ukrainian).
7. Lytvynchuk I.A. Information Support for Managerial Activity of the Head of the Educational Institution. Theory and Methodology of Education Management. 2009. № 2. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09litsh.pdf>. (in Ukrainian).
8. Kostenko A.P. Modeling of the Functional Structure of the Information and Analytical Marketing System. New Technologies. 2004. № 3(6). pp. 127-130. (in Russian).
9. Melnychenko S. Information Technologies in the Management of the Entities Engaged in Tourism. Bulletin of the KNTEU. 2010. № 2. pp. 131-143. (in Ukrainian).
10. Bahrova I., Yudina O. The Role of Innovations in Resource Saving at the Enterprise. Bulletin of Economic Science of Ukraine. 2013. № 2. pp. 7-12. (in Ukrainian).
11. Denysenko M.P., Kolos I.V. Information Support for the Effective Enterprise Management. Economy and the State. 2006. № 7. pp. 19-24 (in Ukrainian).
12. Ivakhnenkov S.V. Modern Information Technologies of Enterprise Management and Accounting: Problems and Challenges. Accounting and Audit. 2006. № 4. pp. 52-58. (in Ukrainian).

КОШОВИЙ

Богдан-Петро Олєгович
qqbkqq@gmail.com

УДК 334.7

СОЦІАЛЬНІ ВИМОГИ ДО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ АГРОБІЗНЕСУ

SOCIAL REQUIREMENTS FOR THE DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF AGRICULTURE

к.е.н., завідувач кафедри,
ПВНЗ "Львівський університет
бізнесу та права"

У статті досліджено проблематику розвитку організаційно-правових форм агробізнесу. Охарактеризовано теоретичні засади вибору та розвитку організаційно-правових форм ведення бізнесу. Досліджено основні організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств та розглянуто структуру агропромислового комплексу. Охарактеризовано баланс у структурі сільськогосподарських підприємств. Сформовано рекомендації стосовно врахування соціальних вимог до розвитку організаційно-правових форм агробізнесу.

* * *

В статье исследована проблематика развития организационно-правовых форм агробизнеса. Охарактеризованы теоретические основы выбора и развития организационно-правовых форм ведения бизнеса. Исследованы основные организационно-правовые формы сельскохозяйственных предприятий и рассмотрена структура агропромышленного комплекса. Охарактеризован баланс в структуре сельскохозяйственных предприятий. Сформированы рекомендации относительно учета социальных требований к развитию организационно-правовых форм агробизнеса.

* * *

Introduction. The development of a strategy for the development of organizational and legal forms of entrepreneurship in agriculture at the current stage depends not only on economic factors but also on social requirements – the set of interests of stakeholders, which the enterprise interacts with. The proposed approach will enable accelerated approximation of domestic enterprises to the accepted European standards, will allow them to enter European markets and, in general, will contribute to the social development of Ukraine.

Purpose. The purpose of the work is to substantiate social requirements for the development of organizational and legal forms of agribusiness.

Results. The problems of the development of organizational and legal forms of agribusiness are investigated. The theoretical foundations of the choice and development of organizational and legal forms of doing business are described. The basic organizational-legal forms of agricultural enterprises and the structure of the agro-industrial complex are considered. A balance has been characterized in the structure of agricultural enterprises. The recommendations for taking into account social requirements for the development of organizational and legal forms of agribusiness are formed.

Conclusion. As a result of the research, the prospects of development of organizational and legal forms of entrepreneurship in the field of agriculture were substantiated, taking into account the social requirements imposed on enterprises in connection with the processes of globalization and the dissemination of the concepts of sustainable development and social responsibility. A promising direction for further research is the development of mechanisms for coordinating the efforts of large and small agricultural enterprises to solve social problems.

Ключові слова: агробізнес, організаційно-правові форми підприємництва, сталий розвиток, соціальна відповідальність, соціальні вимоги

Ключевые слова: агробизнес, организационно-правовые формы предпринимательства, устойчивое развитие, социальная ответственность, социальные требования

Keywords: agribusiness, organizational and legal forms of entrepreneurship, sustainable development, social responsibility, social requirements

ВСТУП

Розробка стратегії розвитку організаційно-правових форм підприємництва у сільському господарстві на нинішньому етапі залежить не лише від економічних чинників, але й має опиратись на соціальні вимоги – сукупність інтересів стейкхолдерів, з якими взаємодіє підприємство. Запропонований підхід уможливить прискорене наближення вітчизняних підприємств до прийнятих європейських стандартів, уможливить їх вихід на європейські ринки та загалом сприятиме соціальному розвитку України.

Питання організаційно-правових форм підприємництва у сільському господарстві досліджували М.Д. Гилка, М.В. Оліховська, В.В. Прядко, Е.О. Юрій, М.М. Гуменюк, В.Д. Залізко та ін. Однак, у працях

цих та інших вчених лише побіжно розглядаються соціальні аспекти розвитку організаційно-правових форм підприємництва, що обумовлює актуальність даної статті.

МЕТА РОБОТИ полягає у обґрунтуванні соціальних вимог до розвитку організаційно-правових форм агробізнесу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною базою дослідження є науково-теоретичні засади диференціації організаційно-правових форм підприємництва та їх розвитку, а також положення теорії сталого розвитку. У ході дослідження використано методи теоретичного аналізу, економіко-порівняльний метод, а також метод узагальнення для розробки рекомендацій щодо розвитку організаційно-

правових форм агробізнесу.

Дослідження засновується на даних Державної служби статистики та працях вітчизняних вчених з проблематики розвитку організаційно-правових форм підприємництва.

РЕЗУЛЬТАТИ

Переважно вибір та розвиток організаційно-правових форм ведення бізнесу є свідомим на обґрунтованим вибором власника підприємства. Водночас, враховуючи актуальні тенденції реформування сфери сільського господарства, її вирішального значення для економічного розвитку України, частки в експорті та кількості зайнятих працівників, необхідно зважати на доцільність оцінки відповідних процесів з позиції концепції соціальної відповідальності.

Розвиток організаційно-правових форм агробізнесу історично ускладнений переходом від соціалістичних до ринкових моделей. З цього приводу М.Д. Гилка та М.В. Оліховська зазначають: «Процес реформування аграрного сектору економіки був неоднозначно сприйнятий населенням країни. Так, ліквідацію колгоспів, в яких селяни були працевлаштовані, одержували послуги та соціальну допомогу, частина населення сприйняла критично, інша частина – схвально, мотивуючи це одержанням у власність земельних часток та майнових паїв. Однозначним та незаперечним є той факт, що приватна власність на землю та майно за умов створення у суспільстві відповідного підприємницького середовища несе у собі великий потенціал для виведення аграрного сектору економіки на якісно вищий рівень розвитку» [1, С. 75].

За нинішніх умов соціальні вимоги до сільсько-

господарських підприємств визначаються загальносвітовою тенденцією пошуку шляхів досягнення сталого розвитку, умовою якого є соціальна відповідальність підприємств. У цьому контексті погодимось з В.В. Прядко, Е.О. Юрієм та М.М. Гуменюком, котрі зазначають, що прагнення України до євроінтеграції потребує розробки заходів і механізмів сталого розвитку українського села та швидкого прийняття рішень у цій сфері. Науковці зауважують, що у результаті проведення аграрної реформи в нашій країні утворено нові форми сільськогосподарських підприємств, що стало складовою частиною інституціональних змін в аграрній економіці, які повинні забезпечити формування у сільському господарстві цивілізованих ринкових відносин, підвищення ефективності функціонування галузі та економіки загалом [2, С. 115].

Сільськогосподарська діяльність здійснюється нині підприємствами у таких основних організаційно-правових формах, як господарські товариства, приватні підприємства, кооперативи, фермерські господарства та державні підприємства. Незначну частку складають також підприємства інших форм господарювання.

Визначення соціальних вимог до розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств залежить від структури агропромислового комплексу.

Протягом 2012-2017 рр. спостерігалось скорочення кількості підприємств агробізнесу з 49415 до 45558 од. Розглянемо докладніше структуру агропромислового комплексу за організаційно-правовими формами (рис. 1). Основну частку (близько 70%) складають фермерські господарства, тож їх виключено з діаграми (рис. 1).

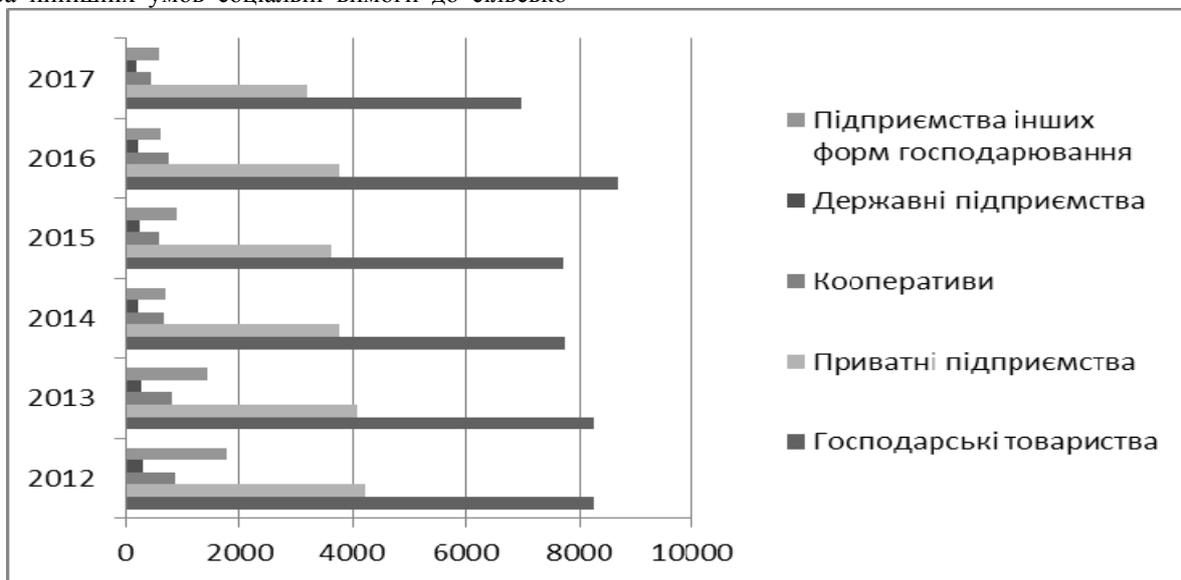

Рис. 1. Структура агропромислового комплексу за організаційно-правовими формами підприємств (без фермерських господарств) [сформовано за даними [3]]

За значної частки фермерських господарств усе ж спостерігається процес укрупнення головних гравців агробізнесу. Так, у 2017 р. з 19960,2 тис. га сільськогосподарських угідь, які мали підприємства, лише 4580,1 тис. га мали фермерські господарства. При цьому 166 підприємств мали угіддя площею більше 10000 га [3].

Загалом, спостерігається певний баланс у структурі

сільськогосподарських підприємств. З цього приводу погодимось з М.Д. Гилкою та М.В. Оліховською, котрі вважають, що як малі, так і великі підприємства є незамінними. Аналізуючи зарубіжний досвід ведення агробізнесу, науковці зауважують, що на ринку повинні функціонувати різні за розмірами підприємства і лише завдяки інтеграційним зв'язкам між ними досягається розвиток кожного з них та забезпечується вихід на

зовнішні ринки збуту [1, С. 78].

Відзначимо, що нині у агробізнесі склалась наступна ситуація. Протягом 2010-2017 рр. зросла частка прибуткових підприємств. У 2010 р. чистий прибуток одержали 69,6 % підприємств від загальної кількості, тоді як у 2017 р. – 89,7 %. У 2017 р. дещо зменшився рівень рентабельності усієї діяльності (до 18,7 %) порівняно з піковим (30,4 %) у 2015 р.. Водночас, спостерігається невтішна тенденція стосовно скорочення кількості найманих працівників – з 645,2 тис. осіб у 2010 р. до 496,1 тис. осіб у 2017 р.. При цьому, за останні три роки зросла середньомісячна заробітна плата працівників сільськогосподарських підприємств з 3140 грн. у 2015 до 5761 грн. у 2017 р. [3].

Для оцінки економічної ефективності тих чи інших організаційно-правових форм підприємств агробізнесу можливо використовувати різні підходи. М.Д. Гилка та М.В. Оліховська зазначають, що виробництво продукції за інтенсивними технологіями, з удобренням та захистом рослин (наприклад, виробництво зернових та кормових культур) більш ефективне у великих підприємствах, а виробництво працезатратних культур

(садівництво, овочівництво, вирощування ягід) у малих господарствах. Такий розподіл, відзначають вчені, дає змогу економити робочий час, збільшувати випуск продукції у великих підприємствах, а у малих – підвищувати якісні показники продукції [1, С. 75].

Утім, існуюча структура агропромислового комплексу не є досконалою. З цього приводу погоджуємось з В.Д. Залізко, котрий стверджує: «Глобалізаційний розвиток загальносвітових аграрно-економічних процесів призвів до зростання конкуренції між товаровиробниками різних країн. Сьогодні дрібним і середнім господарствам дедалі складніше виробляти конкурентоспроможну (в першу чергу за ціною) сільськогосподарську продукцію, використовуючи винятково традиційні методи та технології виробництва і збуту. Окремо взяте господарство не може задовольнити міжнародні вимоги до якості та безпеки продуктів харчування» [4, С. 71–72].

Порівняємо рівень рентабельності продукції сільського господарства фермерських господарств з загальною рентабельністю сільськогосподарських підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння рівня рентабельності продукції сільського господарства [сформовано автором за [3]]

Продукція сільського господарства	Фермерських господарств	Загальна	Δ
Культури зернові та зернобобові	27,9	25	2,9
Соняшник	41,2	41,3	-0,1
Буряки цукрові фабричні	20	12,4	7,6
Культури овочеві	19,5	9,9	9,6
Картопля	28,9	10	18,9
Культури плодові та ягідні	36,1	35,4	0,7
Виноград	51,3	51,6	-0,3
Молоко	25,9	26,9	-1
Велика рогата худоба на м'ясо	-2,1	3,4	-5,5
Свині на м'ясо	-6,7	3,5	-10,2
Вівці та кози на м'ясо	-15,1	-39,6	24,5
Птиця на м'ясо	3,5	7	-3,5
Яйця курячі	14,1	-9	23,1

Отже, фермерські господарства мають перевагу у рентабельності за низкою видів продукції, крім соняшника, винограду, молока, рогатої худоби, свиней та птиці на м'ясо. Проте, слід визнати, що цього потенціалу недостатньо для виконання соціальних функцій. З цього приводу В.Д. Залізко наголошує, що крім соціально та екологічно орієнтованих обмежень розвитку агрохолдингів, необхідною є також комплексна програма підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації. Науковець переконаний, що малий і середній агробізнес зможе стати альтернативою агрохолдингам, тільки об'єднавши свої зусилля, тобто розвиваючи кооперативний рух у сфері збуту, переробки продукції, спільного придбання і використання засобів виробництва, здійснення меліоративних заходів тощо [4, С. 76].

Схожим чином В.В. Прядко, Е.О. Юрій, М.М. Гуменюк відзначають, що сучасні сільськогосподарські підприємства розвитком соціально-економічної сфери села практично не займаються в силу того, що не мають до неї безпосереднього відношення і тому еко-

номічно не зацікавлені у здійсненні такої діяльності. Діяльність господарств населення, в силу їх роздрібності та недостатньої забезпеченості ресурсами, в даному напрямі обмежується низькою їх ефективністю [2, С. 115]. Як слушно зауважує В.Д. Залізко, діяльність агрохолдингів не сприяє соціально-економічному розвитку сільських територій. Вони не беруть участі у розвитку транспортної, комунальної та інших видів інфраструктури сільських територій, будучи при цьому активними користувачами сільських доріг, електромереж тощо, скорочують робочі місця для сільського населення, не підтримують соціально-культурні цінності та традиції українського села [4, С. 76-77].

З огляду на домінуючу нині концепцію сталого розвитку у процесі розробки стратегії розвитку агропромислових підприємств незалежно від їх організаційно-правової форми доцільно передбачати створення механізмів соціальної відповідальності. Для фермерських господарств відповідність соціальним вимогам уможливиться лише у рамках процесів кооперації та інтеграції у регіональні агропромислові кластери. На-

томість, для агрохолдингів відповідність соціальним вимогам у подальшому розвитку має стати черговим кроком до досягнення європейських стандартів соціальної відповідальності та розширити ринки збуту.

ВИСНОВКИ

За результатом проведеного дослідження обґрунтовано перспективність розвитку організаційно-правових форм підприємництва у сфері сільського господарства з урахуванням соціальних вимог, що накладаються на підприємства у зв'язку з процесами глобалізації та поширенням концепцій сталого розвитку і соціальної відповідальності. До таких вимог пропонується відносити:

а) на рівні фермерських господарств – дотримання законів, зокрема, податкового та трудового законодавства; прагнення покращувати соціальну інфраструктуру та готовність до співпраці з іншими господарствами з соціальних питань; відкритість до пропозицій щодо входження до агропромислових кластерів та кооперативів.

б) на рівні агрохолдингів – реалізація комплексної стратегії соціальної відповідальності на основі принципів концепції сталого розвитку; активна участь у соціальних програмах та проектах; залучення фермерських господарств до спільного вирішення актуальних соціальних проблем.

Перспективним напрямком подальших досліджень є розробка механізмів координації зусиль великих та малих сільськогосподарських підприємств для вирішення соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. Гилка М.Д., Оліховська М.В. Диференційований підхід до створення різних організаційно-правових форм господарювання за європейської моделі розвитку аграрного сектору економіки. *Науковий вісник Буковинського дер-*

жавного фінансово-економічного університету. Економічні науки. 2014. Вип. 26. С. 75-81.

2. Прядко В.В., Юрій Е.О., Гуменюк М.М. Роль сільськогосподарських підприємств у розвитку сільських територій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 2015. Вип. 6. С. 114-118.

3. Сільське господарство України 2017. Статистичний збірник. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_sg2017_pdf.pdf (дата звернення: 15.12.2018).

4. Залізко В.Д. Вплив агрохолдингзації сільськогосподарських підприємств на соціально-економічний розвиток сільських територій. *Економіка України.* 2013. № 6. С. 71-78.

5. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання. URL: https://ukrstat.org/uk/edrpu/ukr/EDRPU_2015/ks_opfg/ks_opfg_0115.htm

References

1. Hilka M.D., Olikhovska M.V. Differentiated approach to the creation of various organizational and legal forms of management for the European model of development of the agrarian sector of the economy. *Scientific Herald of Bukovynskyi State Financial-Economic University. Economic sciences.* 2014. Issue 26. pp. 75-81. (in Ukrainian).

2. Pryadko V.V., Yuriy E.O., Humenyuk M.M. The Role of Agricultural Enterprises in the Development of Rural Territories. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine.* 2015. Issue 6. pp. 114-118. (in Ukrainian).

3. Agriculture of Ukraine 2017. Statistical collection. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_sg2017_pdf.pdf (in Ukrainian).

4. Zalizko V.D. The Impact of Agricultural Holdings of Agricultural Enterprises on the Socio-Economic Development of Rural Areas. *Ukraine economy.* 2013. № 6. pp. 71-78. (in Ukrainian).

5. Number of EDRPOU entities for organizational and legal forms of management. URL: https://ukrstat.org/uk/edrpu/ukr/EDRPU_2015/ks_opfg/ks_opfg_0115.htm. (in Ukrainian).

**ПОДАТКОВА КОНСУЛЬТАЦІЯ:
ЧИ ПОТРІБНО СПЛАЧУВАТИ ПОДАТОК НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ПІД БУДИНКОМ,
ЯКИЙ ВЖЕ ВІДЧУЖЕНИЙ НОВОМУ ВЛАСНИКУ?**

Дана консультація стосується випадку, коли особа продає або іншим способом відчужує будівлю, яка знаходиться на земельній ділянці. При цьому право на земельну ділянку (власності чи оренди) з якихось причин ще не перереєстроване на нового власника. Виникає питання – до перереєстрації права на землю, чи потрібно сплачувати старому власнику плату за землю?

Законодавство не містить чіткої відповіді на дане запитання. Зрозуміло, що в такому разі податкові органи нарахують плату за землю. Проте, існує позитивна судово-практика щодо захисту прав номінального власника або користувача земельної ділянки, який вже не користується даною ділянкою, оскільки будівля, що на ній знаходиться, відчужена новому власнику. Деталі наводимо нижче.

Питання сплати земельного податку у разі відчуження будівлі або споруди, що на ній знаходиться, регулюється п. 287.6 Податкового кодексу.

Редакція даної статті до 01.01.2015 виглядала наступним чином: «287.6. При переході права власності на будівлю, споруду (їх частину) податок за земельні ділянки, на яких розташовані такі будівлі, споруди (їх частини), з урахуванням прибудинкової території сплачується на загальних підставах з дати державної реєстрації права власності на **нерухоме майно**».

Редакція статті після 01.01.2015: "287.6. При переході права власності на будівлю, споруду (їх частину) податок за земельні ділянки, на яких розташовані такі будівлі, споруди (їх частини), з урахуванням прибудинкової території сплачується на загальних підставах з дати державної реєстрації права власності на **таку земельну ділянку**".

Зауважимо, що дана стаття регулює момент сплати земельного податку новим власником, і не дає чіткої відповіді щодо моменту припинення сплати земельного податку старим власником.

Податкові органи у своїх роз'ясненнях притримуються однозначної позиції, що особа, за якою зареєстровано право власності, оренди або постійного користування, зобов'язана сплачувати плату за землю незалежно від фактичного використання земельної ділянки (див. наприклад, ЗІР категорія питань 12.001).

Судова практика першої інстанції з даного питання схиляється на користь позивача – платника податків, який оскаржує податкове повідомлення-рішення щодо нарахування плати за землю. Судової практики на рівні апеляційної та касаційної інстанції стосовно подібних правовідносин, які виникли після 01.01.2015 р., нами не виявлено. Існує позитивна позиція Верховного суду України у Постанові від 02.12.2015 р. (справа № 21-3517а15) та Постанові від 7 липня 2015 р. (справа № 21-775а15), проте дана позиція базується на попередній редакції ст. 287.6 ПК, яка діяла до 01.01.2015 р.

Суди при винесенні рішень на користь позивача керуються **ст. 120 Земельного кодексу України**, якою встановлено, що **у разі набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду, що перебувають у власності, користуванні іншої особи, припиняється право власності, право користування земельною ділянкою, на якій розташовані ці об'єкти. До особи, яка набула право власності на жилий будинок, будівлю або споруду, розміщені на земельній ділянці, що перебуває у власності іншої**

особи, переходить право власності на земельну ділянку або її частину, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення. Якщо жилий будинок, будівля споруда розміщені на земельній ділянці, що перебуває у користуванні, то в разі набуття права власності на ці об'єкти до набувача переходить право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені, на тих самих умовах і в тому ж обсязі, що були у попередні землекористувача.

Аналогічну норму закріплює **ст. 377 Цивільного кодексу України**.

Відповідно до обставин справи, викладених у **Постанові Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 19 листопада 2015 р. № 804/12978/15** (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55343399>), фізична особа просить скасувати податкове повідомлення-рішення про нарахування орендної плати за землю.

Позивачем у 2003 р. укладено договір з Дніпропетровською міською радою оренди земельної ділянки для фактичного розміщення нежитлового приміщення, належного позивачу.

У 2013 р. Позивачем було відчужено приміщення. Одразу ж після цього позивач звернувся до міського голови м. Дніпро із заявою, де зазначив, що у зв'язку із укладенням договору дарування, згідно ст.ст. 7, 31 Закону України "Про оренду землі" та ст.ст. 120, 141 Земельного кодексу України, просить договір оренди земельної ділянки вважати припиненим.

Суд у своєму рішенні, проаналізувавши норми ст. 120 Земельного кодексу, ст. 377 Цивільного кодексу, а також п. 287.6 Податкового кодексу України (у новій редакції), прийшов до висновку, що нарахування позивачу податковим органом податкового зобов'язання щодо орендної плати є не правомірним. Оскільки, як зазначив суд, виходячи із вищенаведених норм законодавства, у разі переходу права власності на об'єкт нерухомого майна до набувача цього майна відбувається перехід тих прав на відповідну земельну ділянку, на яких вона належала відчужувачу – права власності або права користування. Зважаючи на це, з моменту виникнення в особи права власності на нерухоме майно, розташоване на орендованій іншою особою земельній ділянці, попередній власник нерухомого майна вже фактично не використовує земельну ділянку, а відтак не повинен сплачувати орендну плату за земельну ділянку.

До аналогічних висновків приходять і **Окружний адміністративний суд міста Києва у Постанові від 19 грудня 2017 р. № 826/13298/17** (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71853306>).

Таким чином, старий власник може керуватися положеннями ст. 120 ЗК та ст. 377 ЦК при обґрунтуванні своєї позиції щодо відсутності обов'язку сплачувати земельний податок або орендну плату за землю після відчуження будівлі. Але в цьому випадку варто надіслати до податкового органу попереджувальний лист з повідомленням про припинення сплати земельного податку у зв'язку з відчуженням будівлі з посиланням на норми чинного законодавства.

ТУМАНЯН Анна Оганесівна,
аудитор АФ "Аналітик", af.analitik.ua@gmail.com